

НЕ СА СВАКИМ У КЊИЖЕВНИКЕ!

— Саво П. Вулетић. —

Не много, напротив врло мало хоћемо да кажемо у овом чланку. Намјера нам је да само као неку малу напомену учинимо поводом једне идеје која је поприје избила у нашој књижевности.

У чланку »Књижевност и политика«*) г. Марко Цар вели на једном мјесту: »Биће добро да утврдимо што значи бити *књижевник*, и што се обично под тим именом разумијева«. Г. Цар је то рекао, али није (не уписујемо му то у кривицу) фактички утврдио што значи бити »књижевник«, а то би требало утврдити, баш данас, кад многи за се присваја ову титулу не гледајући да ли му она по праву припада или не.

Прије, чини нам се, није се име »књижевник« давало многима, није се признавало свакоме који пише уопште. Оно се цијенило високо, и сматрало као привилегија виших духова и озбиљних радника. Кад бјесмо у гимназији (а то није било тако давно), један наш друг изостао је једанпут од неких школских часова, па му његов старатељ, који је у ритму и метру наших народних пјесама невјешито опјевао два три посљедња наша боја с Турцима, дао увјерење о болести, и на увјерењу испод свог имена записао »књижевник«: нијесмо му се због тога могли доста наругати. Ето по овом негативном примјеру може се видјети како смо ми некад високо цијенили име »књижевник«.

Данас пак има и таквих »књижевника« који склапају стихове мање више апсурдне; зову се књижевницима они који штампају неколико компилација (рецимо: из догматике, психологије, педагогије, хисторије итд.), или радова који су или гђ костур онога што је дотични слушао од свога професора, или су чак и из области такве науке за коју је тај дотични чуо само по имену. Па ипак зато има наших књижевних листова, који доносе слике

*) *Бранково Коло*, 1902., бр. 39.

и биографије (прости Боже, можда и аутобиографије) таквих или сличних »књижевника«. И има извјесних књижара који ликове *шаквих* »књижевника« и на дописне карте стављају за грдну бруку и срамоту нашу!! — Ми рекосмо крупну ријеч, али шта се може рећи кад на таквим картама нађете ликове (изузецима част!) оних који ни најмање мјеста ту немају, а под ликовима нађете потпис »*српски књижевник*« ?...

Како се ове ствари код нас олако узимају, нека послужи и овај примјер. Прије коју годину походио је Црну Гору брат Чех, г. Др. В. Черни, па је нашао за добро да по повратку у своју домовину напише што о Црној Гори. Изабрао је тему: »Литерарна продукција у Црној Гори у XIX вијеку« и под истом написао тобоже стручан преглед онога, што се у том вијеку привриједило на књижевном пољу. То је донио „Slovensky Prehled“, а неки г. Душан Котур, не имајући ваљда другог носла, превео је чланак на српски и штампао у 41. броју „Бранкова Кола“ за 1900. годину!... Не ћемо рећи да је брат Словен хтио да се у свом »стручном« прегледу неком одужи за учињене услуге на путу у Црној Гори, али некако му је ова работа лоше испала, те је претрпао имена наших заиста заслужних књижевника именима људи који ма што друго могу прије бити но књижевници. Каквих ли тамо нема »пјесника, хисторика, педагошких писаца« итд.! Просто да човјеку памет стане од чуда. Да је г. Черни прочитао »радове« свију које помиње у овом чланку, увјерени смо да чланак не би онако изашао, из чега излази да је он писао просто по препоруци, а то се наравно не да опростити, ма му био мотив за писање и жеља да о нама лијено каже... Најпослије нека све, али ово није смјело изаћи у српском пријеводу, јер се бар ми мање више знамо.

Како се почело, може доћи вријеме када ће се код нас стидјети имена *књижевник* они којима то име по праву припада. А и тако је још и данас наша књижевност таква да нам други не могу за њу позавидјети, а једно маркантно обиљежје тога јесте, држимо, и то што је име *српски књижевник* постало савијем обично и по готову профановано. Навели смо већ да нијесу овоме криви само шарлатани, наши самозвани »књижевници«, и сада, са не мало бриге, намеће нам се то да се скупа упитамо: *има ли свежу томе лијека?*

Цочиче.

„МАЛА СЕЦЕСИЈА“.

— Д. Ђ. Омчикус. —

Био је дошао да се лијечи. Изгледао је сатрвен и сло-мљен, као да ће до неколико дана издахнути, па ипак, поред свега тога, његово се лице често смијешило, а његове су очи јасно и бистро говориле, да ће још дуго и дуго свијетло дана гледати. Пуки је случај хтио да се свакога дана на истим мјестима састајемо, а поврх свега у вече, у гостионици, гдје брзо увидјесмо да се у многим чему слажемо, а поврх свега да се разумијемо. Не прође дуго и ми постадосмо пријатељи, те се почесмо повјеравати један другоме. У дну његове душе био је мистицизам, главна његова црта била је неодлучност — слабост тијела која бијаше захватила потпуно дух. У осталом, он је био веома образован (био је доктор права) а уз то богат човјек.

— Ја не знам што ће са мном бити, говораше ми често, али предосјећам да ћу наопако свршити... Да, има неких појава у животу које само осјећај разумије... разум и ријечи ту ништа не вриједе!

Послије ове изјаве, падаше у свој обични мистицизам, те ми приповиједаше како се једне вечери бијаше без икаква узрока ужасно препао; затим, како по мјесечини не може никак да спава, макар била соба су стотину врата и прозора затворена; па онда, једне вечери, приповиједаше о вјетру.

— Његово звиждање, говораше он, није онако... и без смисла; то су гласови по којима се човјек може разумјети с природом. У осталом, то није само моје мишљење; лорд Бајрон и Мопасан су се дуго с вјетровима разговарали, а Шекспир у »Хамлету« изричито каже: »Е, Хорације, догађа се у природи много шта, само да су наше уши и наше очи тако добре па да видимо и да чујемо«....

Ја га посматрах запрепашћен.

— Ах, додаде он, ти у то не вјерујеш и мислиш да је све онако... случај! Ти мислиш да је и то случај што *мала сецесија* у ово доба, погледај, овуда пролази. И показа ми три женске прилике које се журају.

Извирих кроз отворени прозор гостионице, и једва стигох да се поклоним старој госпи и њезиним ћеркама.

— Па биће да се враћају из какве пријатељске куће, гдје су у походама биле, па су случајно задоцниле, одговорих.

— Да, *случајно!* оприје он, ироничким и заједљивим осмијехом, па застаде и паде у дубоку сјету.

Знајући из искуства да га која му драго противност учини нервозним, сврнух разговор на друго.

Он се радо разговараше, али из свакога покрета, из свакога погледа избијаше јасно, да мисли упорно на «малу сецесију».

Несносна нас врућина у гостионици истјера на поље.

Вријеме је било у Бога лијепо. Вече, или да тачније кажем, ноћ, развила се у свем свом сјају и тишини, па и она, би рекао да ужива у баснословним и неописивим љепотама каштелске ривијере. Мјесец, на сред неба, обасјао и сури Мосор и далеко Биоково и Мрљан и Брач и Чиово, па се одсијева и гизда наред каштелског залијева, сребрнећи врхове танких рибарских весала и трагове малених бродица које по залијеву крстаре. С маленог чамца одјекује на једном београдском пјесма:

Жено моја, немој мене тући,
Сутра ћу ти вас дан дрва вући.

којој друга с краја одговара:

Мајка моја поштена је била,
Ал' је мене лопова родила.

Весло лагахно клапне у море, по које изгубљено пашче протрчи и залаје, па се све опет враћа миру и покоју.

Он ме повјерљиво ухвати испод руке; ћутасмо неко доба, као да се не усуђујемо прекидати ту тајанствену тишину. Његове груди надимаху се бурно, а очи свјетлуцаху као жива жерава.

— Чуј..., растегну умиљато, говори ми о «малој сецесији»!...

И ако ми жеља на први мах изгледаше наивна и смијешна, одазвах се како боље знах:

— Па, рекох, што да ти више кажем него што сам ти казао? Отац, стари и честити војнички љекар, умро је прије

три године, оставивши за собом удовицу и двије ћерке које си мало прије видио. Његова се душа потпуно огледа у старијој ћери Олги коју си ти тако умјесно »малом сецесијом« назвао. Ја се не сјећам да сам икада видио и познао славнофила тако широких груди као њега. Сам факат да је три словенска језика руски, чешки и српски не само потпуно добро познавао, већ их у аманет својој породици оставио, значи много. Олга је свршила дјевојачки руски институт на Цетињу и пратила два пута оца у Русију, док је Нада, млађа сестра, скоро увијек, или ради болести, или ради друштва мајци, код куће остајала; или можда и ради тога што је отац слабије душевне способности у њој назријевао. »Нада ће бити добра кућаница, говораше често старац, а Олга ће да васпитава Надину дјецу, и да получи оно што сам без мушкога порода нијесам могао да получим. А ако и тако не буде, Олга ће увијек знати да заслужи кору хљеба, па макар и поред човјека који јој буде дорастао« ... Видио си, мој драги, надовезах ја даље, ових дана твог боравка овдје, како ти свијет живи; са сваким пријатно, ни с ким интимно. Стара по каткада и оде у походе, Наду ћеш гдјекад и са познаницима видјети; Олгу никада, ако не прави друштво мајци или сестри. Она у кући учи, у кафани чита новине и разговара с тријезвеним људима, а у осталом..... Јеси ли видио оне очи?

Он застаде као погођен, па с натегом проговори:

— Ја их не разумијем, али их осјећам... изгледају ми као гробље окићено најљепшим цвијећем...

— Или као ускрснуће! прекидох га, тапшући га по рамену.

Измијенисмо још неколико мисли, па се опростисмо. Не могући заспати, остадох још дуго на прозору, мислећи на њега и на »малу сецесију«, те, баш кад хтједох да затворим ребренице, упазих у побочној улици дугачку слику мога пријатеља, који се враћао из предјела у који стара госпа су обје ћерке бијаше замакла. Уклоних се с прозора да ме не спази.

*

Како бијах веома добро познат с покојним војничким лекаром, те према томе и с његовом породицом, пође ми за руком (и ако то у Далмацији веома тешко иде) да им предста-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

вим свога пријатеља и да се веома често састајемо. Олга је први пут била очигледно непријатно дирнута новим познанством, али, кад забраздисмо у разговор, њезино се лице све то више ведријаше, те при крају опазих да одаје достојну пошту моме пријатељу који се поврх свега њом бављаше. Старица уживаше не само у обичним мајчиним сновима у таком положају, — већ и у мојим изазваним успоменама на покојног мужа, док ја с великим заносом и одушевљењем проучавах код Наде типичност далматинске гуске и чуђах се, као што се и дан данас чудим, како јој је Олга могла бити сестра?! Једном ријечи, ја не осјећах више досаду у малом мјестанцу.

Мој пријатељ забразди у крупне. Послије дугих политичких разговора, пред кафаном, поче се он на шетњи с Олгом удаљавати од нас, откривајући јој постепено ону ватру која га сагориваше. То иђаше да бог ме као намазано, тим више што се стара госпа ни најмање не устручаваше да на тај начин искаже своје пуно повјерење образовану и богату човјеку, а у з то доктору. Па онда, она дакако вођаше бригу и о Нади....

На мојим плећима је било четири године мање него сада, и нијесам имао ништа против тога да се удварам уображеној дјевојци, ако ни ради чега а оно бар да ми у опће мање досадно буде, јер, ако случајно не знате, све гуске мисле да цио свијет за њима лудује. Ја сам био тајник и повјереник мога пријатеља и уживао сам потпуно поштовање са стране госпоћице Олге, којим се и дан данас дичим, тако да ми је њихова љубав била отворена књига, коју сам тада читао а сада просто преписујем. Рекао сам: љубав. А да ли је заиста љубав била?

Знао сам из причања мога пријатеља да Олга са свим силама сузбија његову ватру; видно сам да се немилостиво са собом бори; било ми је познато да је нека тајна историја по сриједи, али, у исто вријеме, да га слуша и трпи... Било је часака у којима сам мислио да је све то обична женска афектација, која и код интелегентних често избија, док ме Олга, једне вечери, у мом прерано стеченом суду не претече, откривши преданом своје племенито срце. Не знам како до тога дође да мој пријатељ прати стару госпођу и Наду, тек на једном опазих да сам сам са »малом сецесијом.«

Она ступаше поред мене, као да у храм иде, а сушта збиља прелијеваше се на цртама њезиног лијепог, блиједог, дугуљастог лица. Лагахно узбуђење трепераше на дрхтавим наусницама, а црне, велике, упале очи мољаху тако умилно.... тако благо....

(Српшике се).

МУДРЕ ИЗРЕКЕ.

— X. —

1. Кад се ко кади на тамјану у својој соби, мирис га свега прожме, те је лако да се покаже опит кад изађе пред свијет.

Њемачка изрека.

2. Лако је извојевати побједе: учврстити њихове успјехе, то је тешко.

Рanke

3. Онда је зрело вријеме, кад се у злопатнику ојача тешко згњечени мозак људске снаге, те цикне: »Доста је више!»

Шекспир.

4. Народ може да у мало година учини горостаснијех корака, баш да га и не предводи једно од онијех узвишенијех бића, која би се рекло, да су за цијелу главу виша нег све људство, и која упријевши око у будућност, од њих самијех назрену, згазе својијем ногама све отпоре и све запрехе.

Франси Шарл.

5. О сиромаштво, које ослобађаш људски род, тебе је пригрлио мален народ у Обералпу, као некад Франо Асишки у умбријскијем брдима, и како је у теби светац тражио обећање небеског блаженства, тако народ може наћи јамство за неодвисност и за мир.

Беноа.

6. Генијални појмови долазе вазда од осамљеника.

Паскал.

7. Нек се сматра срећним онај те живи далеко од богова овога свијета.

Гете.

8. Великијем се клањај, али их избјегавај.

Народна Пословица.

DANIELE CORTIS.

— Antonio Fogazzaro. —

Glava XIII.

(14)

Vrtoglavica.

Na devet ura i četvrt prijatelji su pušili i brbljali oko Cortisa koji je išao od jednog do drugog, razaren u licu, sa sije-
vajućim očima, govoreći, šaleći se, kao da Jelene, njenog muža i
gospođe Cortis nije nikad bilo, kao da su tolike tjeskobne brige
iščezle iz njegovog srca za uvijek. Bilo je tu mladih zastupnika
u bijeloj krovati, volnih da tu malo politizuju pa da poslije to
ismjehavaju u kakvom elegantnom večernem društvu; bilo je oz-
bilnih senatora, koji su bili malo u neprilici u društvu prvijeh;
bilo je par mladića još ozbilnijih, koji se bijahu vratili sa socijal-
nih nauka u Nemačkoj; bila su dva tri imućna gospodina iz
gornje Italije, koji su pomagali obilno kesom da se osnuje list.
Cortis otvori sjednicu navješćujući da se sve može smatrati
spravno za izdavanje lista. Bila je potpisana glavnica od 450.000
lira; tipografija je bila spravna, lokali, strojevi i čeljad: spre-
mno uredništvo i glavni dopisnici vański: talijanski će se naći
odmah. Cortis obećavaše svoju neprestanu pomoć barem do
otvora novog parlamenta. Sada se trebalo sporazumjeti o naj-
zgodnijem času kad da list izide. Cortis bijaše odlučio, kako pri-
jatelji znahu, da uhvati prigodu od prosvjeda svojih birača,
te da izreče govor sutra u jutro, na posljednjoj sjednici pred
uskrsnim praznicima, i da dade ostavku. Tu bi navlaš i na ši-
roko iznio svoje političko vjerovanje, privlačući se od sadašnjih
birača na buduće. Pošto će on u buduće upravljati listom, sma-
traše se u dužnosti da saopći prijateljima misli koje je namje-
ravao razviti u parlamentu, i ako za stalno nijesu nijednom od
njih mogle biti nove. Ako bi se svidjele, ako bi govor našao
odjeka u zemlji, bilo bi možda zgodno navijestiti svijetu
novi list kao da je postao onom pobudom, te izaći s njim
ni tako kasno da se govor zaboravi, ni tako rano da veza iz-
među jednog i drugog događaja izgleda namještena.

Pretpostavivši to, Cortis stade u kratko razlagati ono što namjerava opširnije reći u parlamentu. On govoraše stojeće, s leđima put pisaoćeg stola, na koji naslañaaše tijelo, podupirući se rukama, gledajući u oči čas jednoga a čas drugoga slušateľa, od kojih jedan sjedaše dostojanstveno, a drugi razvařen na nasloñači; dok treći stajaše kraj prozora pušeći.

— Red i oblik ne mari, reče on. Ovo će biti jezgra.

Časni zastupnik koji je pušio kraj prozora, uzjaše na jedan stočić suproć govorniku.

— Neki birači, nastavi Cortis, prosvjeduju protiv mene jer sam u parlamentu iznio klerikalnih misli. Ja odričem da ta gospoda poznaju boju misli, a imam osnovanih sumña da ne poznaju ni značenje riječi; ipak hoću da im vjerujem i da položim svoj zastupnički mandat uz neka objašñeña.

— Prijateľu, ne će te pustiti da govoriš, reče neko.

— Zašto? U svakom slućaju odlučiće parlamenat. Što se tiče prigovorã i prekidañã, to je što i želim. Reći ću dakle, da i ako sam zahvalan svojim drugovima radi dokazã o uvaženju te mi ih dadoše, osjećam sada u parlamentu tako pokvaren vazduh da ne žalim što izlazim. I ovdje, ako me puste nastaviti, reći ću da oni koji misle da će skoro nestati, ne starih stranaka, već upravo parlamentarnog režima, mogu doći ovdje i udisati smrad ñegove pokvarenosti. Dodaću da ću, izlazeći iz parlamenta, obavijestiti o tome, vrlo jako i u svim novinama, nove biraće, a da za cijelo ne ću ići da propovijedam promjenu karaktera i mišleña, da sklopim većinu vrlo opsežnu ali kratka života. Više puta sam ćuo u parlamentu govoriti o novoj stranci koju svi žele a kojoj ne će niko da pripada; meni će biti mило saopćiti svojim drugovima da se žrtvujem za opće dobro i da izlazim baš da potražim novu stranku i da se, ako bude moguće, vratim s ñom.

— Hm! Hm! ćulo se nekoliko skeptika.

— Gospodo, usklikne Cortis, ako nemate vjere, zašto se hvatate posla?

— Naprijed, naprijed! odvратиše oni isti skeptičari.

— Biću mañe bahat, nastavi Cortis. Mjeriću izraze. Znaete, ovo je govor koji će jamaćno biti mnogo prekidan, i za to će trebati da često svrćem i na desno i na lijevo što sad ne mogu

predvidjeti, ali ovo je glavno, ta nova stranka. Ja ću dakle ostaviti parlamenat sa želom, da u n uđu do brzo ljudi bez presuda i bez neznańa nekog liberalnog individualizma koji misli da je na čelu čovječanstva, a ne primjećuje da prolazi u zadńi red; ne primjećuje da je doista korisno radio rušeći toliko stvari, ali da je radio ne za sebe već za nekoga mnogo jačega, mnogo silnijega, koji sada, nalazeći očišćene puteve, stiže i uzimlje svijet sebi a ostaviće možda onakvim liberalima koju livadu u Arkadiji i malo ovaca. Ovi ljudi, proniknuti budućnošću, ova pozitivna čelad, doći će u parlamenat uvjereni (a u tome će se razlikovati od drugih besjednika i mitologa), da će u dugom radu oko socijalne obnove, koju nameću moderni načini produkcije, biti najbolje oruđe jake monarhija, prosto od svake veze ma s kojom crkvom ali duboko poštujući vjersko čustvo. Ovi će ljudi biti nadahnuti najgorļivijim rodoļubļem, i ne će nikada ni za jednu grudu ne-naše talijanske zemļe dati ni umješnih ni poštenih izvjava.

— Eto, nastavi Cortis iza kratka mŭka, ja ću od prilike razviti ove misli. Sada mi vi morate iskreno reći svoje mnijeńe.

Niko ne progovori, Cortis ode baciti se na naslońaču, i stade gledati strop, čekajući.

— Smiono, šapnu senator C... Govor odveć smion.

— To se zna, usklikne Cortis s pokretom nehajstva. Toliko smion da možda ne ću moći da ga izrečem.

Onaj zastupnik, koji je jahao na stóćiću, odjednom se trže, udari snažno šakom na zapleće od stoćića.

— Ne gledam ja na to, reče on, dižući se. Ne gledam na smjelost oblika, već na smjelost misli.

Nadoda da mu se, sudeći po tako zbijenom izlagańu, misli čine radikalnijim od onih u kojima su se svi nazoćni bili složili kad se govorilo o osnivańu lista. Govorilo se, dakako, i mnogo, o socijalnim reformama; ali to se zove preveć otvóreno isticati državni socijalizam s pogibļu da se svijet uplaší. Sada ne će da raspravļa o načelu, ali u Italiji mu za stalno fali dovoljne pripreme, za cijelo nije dovoljno rašireno, da može okupiti narod pod novu zastavu. Časni zastupnik ne odobravaše pak, da se prezirno govori o preobražaju za kojim uzdišu mnogi u parlamentu i na polu. Može se sumńati o toj taćei, ali u politici ne vaļa nikad nikoga vrijeđati bez nuđe.

Jedan mladi Sićilanac, koji se bio vratio iz Berlina zanesen branitelj kršćanskog socijalizma, stade vatreno braniti Cortisa. Jedno je, reče, državni program a drugo program stranke. Umjerenost i oprez dolaze s vlašću. Kada se hoće izazvati pokret ozdo uzgore, hoće se otvorenosti i smjelosti. Ko ne govori o socijalnim reformama? Treba takođe reći kako se ta velika radnja ima učiniti: sa snažnom monarkijom, *Reich*-om; udruživanjem, vjerskim čuvtvom.

Časni zastupnik preglavi. Drugi se umiješaju u raspravu, podupirući oprezniji savjet. Cortis drhtaše, premetaše se na nasloñači, hoteći mučati, pustiti slobodne svoje prijatele da odlučuju sami; ali te večeri ne bijaše gospodar svojih bolesnih živaca, te prasne na jednom protiv bojažljivih i nestalnih, napade svoje prigovaratele tako grkom žestinom da je pobudio većma čuđenje nego li jed. Kada on svršši, niko za neko vrijeme ne otvori usta: svi se zapañeni pogledahu. Na svrhu senator T... uze riječ te je dugo zadržša, brodeći s velikom pažnjom, diveći se smjelosti jednih, hvaleći opreznost drugih, radujući će raspravi koja je svima od velike časti, i ako su se žar uvjereña i žela za javnim dobrom, mogle koji put izraziti izvanrednom živahnošću. Pošto je svakoga pohvalio, trebalo je ipak da časni senator, hoteći zakrpiti podrtine prode iglom s desne na lijevo i ubode malo onoga koji je govorio jače. Iz raspravlaña, po ñegovu mišleñu, izbijaše nesuglasje više prividno nego stvarno, nesuglasje o sadašnjoj zgodnosti stvari iznesenih od časnoga Cortisa, a ne o ñihovoj pravoj vrijednosti: i ako on isti, kad bi bio baš baš prisilen izraziti se o redu onih misli, ne bi mogao bezuslovno pristati na sve, kako ni na neka druga mnijeña, koja je čuo tijekom rasprave.

Pretpostavivši to, časnom se senatoru ne čini teško, da se svi slože na ovaj naćin. Neka časni Cortis govori slobodno kako misli, ali da u tome ne bude nikakve obaveze za list ni za ñegov program. Nek slobodno govori smjelo, vrlo smjelo. U malo mjeseca parlamentarnog života časni se Cortis već znao istaknuti, pribaviti sebi mnogo ugleda, mnogo simpatije; ñegov govor, ako mu uspije da ga dovrši, za stalno će uzvitlati prašinu u parlamentu, a vani će pružiti prigodu da se proući naklonost i raspoloženje publike, te da list prema tome

zauzme mjesto malo natrag ili malo naprijed, na bolem zemljištu.

Cortis učini pokret pristajanja nijema, prezirna. Drugi, ko prije ko poslije, ko glasno ko tiho, odobriše. Ne bijaše više ničeg da se kaže. Bijele krovate izadoše odmah; zadni izade i Cortis. Uze pod ruku senatora koji je držao govor, čovjeka velika uma, znaća i kreposti, odvuče ga sa sobom put ulice „Ara-coeli“, na silu, jer je senator htio zakrenuti put Rimskog Kolegija.

— Ako me držaste mahnicem, reče Cortis nervozan, trebali ste mi prije kazati.

Senator prosvjedova, ali Cortis kao da ga i ne slušaše; izjavi mu da će bataliti društvo, list i sve, da će se zbiļa povući s političkog poprišta. Senator pokuša da ga umiri, da ga uvjeri da, upitavši prijatele za savjet, nema se uvrijediti ako mu je savjet bio podan otvoreno. Cortis odričaje da je ikoga pitao za savjet; cijeneći se vezan za onu čeljad nije htio učiniti ni jedan korak a da ih ne obavijesti, ali je za izvjesno držao da će biti sve do kraja odobreno. Ne bijahu li ono obične misli, toliko puta pretresane još od kada se bijaše odlučilo pokrenuti list? Ne, ne. Cortis zna dobro, zavide mu, boje se da mu ne pribave prevelika utjecaja, prevelike moći. Senator ne, ali oni drugi; oni su zavidnici, potajni neprijatelji. Nije li ih senator vidio? Nije li ih čuo?

Rijetki prolaznici se okretahu da vide ovog visokog i mršavog čovjeka koji je tako zanosno, glasom potresenim od velike uzrujanosti, govorio onome drugome, malenome debelku sasvim krotkom u njegovu starinskom kaputu. Ovaj je gledao da se zaustavi ispod svjetiljaka, da pogleda na časovnik, ali ga Cortis ne puštavaše; stiskao bi mu jače ruku, vukao ga kosimice sa sobom kao uporno dijete. Tek pri Kampidołskom uzlasku dobri se senator posadi na dvije noge, odlučan ne pustiti se dalje vući.

— Dragi moj, učinite mi ljubav, reče mu. Gdje idete?

— Treba mi hoda, umora, odgovori Cortis. Nijeste mi rekli da podete koji put, u večer, u Kolosej?

— Hvala velika! Na osam. Za ljubav božju! Na osam. Deset su i pō, znate. Na ovu uru sam uvijek u postelji.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

— Jer sam žudio biti malo s Vama. Malo ima želadi koju ja postujem kao Vas.

— Hvala, odgovori senator ćednim smiješkom i pada-
jućim glasom. Klahaam se, nadoda, grćedi se kao da će se tako
larkše izmabi svome strašnom pratiocu. Cortis mu stište ruku i
pusti ga bez rijeći.

Hodao je žurno, vidajući parlament, susjede pazlive na
n, pazliva predsjednika: a suprot sebi, ispod lijeve besjed-
nice, nijemi časovnik koji je svakoga časa biležio prolazeće ne-
opozivnih rijeći, prolazeće jednog sahata od najsvetćanijih, naj-
važnijih u životu onoga te govoraše. Kad i kad silka i pogled
jelenin otjerali bi mu svako drugo provideće: ali zatim ona
mrćena dvorana, ona mrćena mramorna lica, onaj kvadrant,
ona neumoliva skazalica vtaćahu se. I ćulo se govoreće, ćuo
je ravnodušno brblane drugova, pak prekidaćana, opomene, uvrede.
Osjećase ih zblila kao pljuske po obrazu: rijeća gñeva dola-
žase mu na usta; on odgovarase na desno i na lijevo nasrtaćem
i sarkazmom, sam protiv sviju.

Rijeći, drzaća, navaltivahu u njegovoј mašti sve jaćom bzi-
nom. I hodao je, hodao, stisnutih zuba, stisnutih šaka, kada na
trgu "de Fenili", zatećura obuzet vrtoglavicom; valalo mu se
privatiti prisilona kraj Fora, ćekati, teško dićući, da prode. Kada
mu se obliźhi sablazni stupovi Kastora i Poluksa prestadoše
vrtjeti ujedno s ostalim ješinama na Foru, sve sivim od zastr-
tog mjeseca, osta da gleda, skoro besvijesno, tri golemna stupa,
ogroman ulomak brvana ukopana pod bijelim oblataćinama koje
jedrtjavahu put Eskvilina.

Pokoj mrtvih vijećova ude mu malo po malo u sreće.
Preuze zatim svoj put, zamisljen, zapaćen radi ove nove stvari,
radi ove vidne vrtoglavice, koju ni njegova sazna voja ne
mogase zaustaviti. Trišine, tišine mu treba; i za sjutra. Ne mi-
šlase više ni o ćem; slušase samo svoj korak u samoći.

Na jedanput isprijeći se pred tim golemi Kolosej, grn
do oblaka. Male svjetilke ne razbjavahu sjenu na dva koraka.
Prividalo se tek, na dnu ulaska, jasna arena. Cortis se turti
želno u onu tamnu, jer mu se ćiñase kao da izlazi iz vremenana
u vjećni vazduh, da poćine. Mjesec je visio nad Celijem, bji-
leći u visini na lijevo od Cortisa gorostasna gola rebra amf-

teatra. Nije bilo vidjeti žive duše. Samo jedna svjećica kroz svodove suprotnog ulaza, put Sv. Klementa; samo čas po gluha buka kotačâ davaše slab znak dalekog života.

Cortis se nasloni na jedan krñatak carskog podija, u sjeni. Očajni muk, ogromne sivkaste i crne ruševine pričinihahu mu se kao kakav ugašeni krater na mjesecu, usred onih mrtvih gora, u smrknuće. S ovim žalosnim snom vraćашe se lice, glas Jelenin. Dakle ona bijaše na drugom planetu? Baš u vijeke ne će biti negova? Srce počе tući, tući. Pritište grudi rukama, bojeći se da se ne raspe. Bože, Bože, što je ovo poništenje duha, što je ovaj val koji se peñe gore gore gore do grla, do lica, tako sladak, tako gorak, tako jak? On, Cortis, da plače? Okrete se drevnom kamenu, i prisloni čelo.

Malo časaka docnije bane roj čeladi u arenu, zaustavi se na ulazu sa riječima:

— Oh! Beautiful! Wonderful!

Cortis se udaļi.

*S italijanskog preveo
Arsen Wenzelides.*

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ОНА ЈЕ БИЛА ЛЕПА ...

— Dušan Kapetanović. —

Ona je bila lepa a on je bio ružan,
 Ona vesela večno a on večito tužan....
 I Usud, grozni starac, dovede pred ņu ņega,
 Pa onda daļe ode, nemanan, miran, hladan;
 Nit' se osvrtô više, niti se secô čega.

Ona je bila lepa a on je bio ružan,
 Ona vesela večno a on večito tužan....
 I kad u svadbi ņenoj radostan beše svako,
 On je usamljen stajô, daleko od tog sveta,
 I sudbu kleo svoju, i dugo gorko plakô.

Ona je bila lepa a on je bio ružan,
 Ona vesela večno a on večito tužan....
 A kada jednog dana pogrebna pesma jeknu,
 I ņegov sprovod pođe kroz naše selo ti'o —
 Oh, da li tužņava zvona i ņu u srce teknu?
 Oh ne! Na ņenu licu osmeh se i tad vio....
 A kroza zvuke zvonâ refren je ječô tužan:
 ›Ona je bila lepa, a on je bio ružan....‹

ЈЕДАН ЖИВОТ.

— Јаков Шантић. —

Под ризом ноћи, поврх мирних вода
Гле, мрак и поноћ како н'јемо лута;
Засипа брда и обале танке
И б'јела, пуста села крај пута.

Ту, на игалу, поред мртва мора,
Испод маслина, ловора и руже,
Док танак мјесец извире из гора
И бл'једи огњи на небесих круже,

У моме срцу ја осјећам тугу
И суза пуно. Ал' ја не знам сада
У тамном болу шта ми душа жели,
За чиме плаче, чему ли се нада.

Дјевојче једно, са очима плавим,
И плавом косом, и с осм'јехом њежним,
И с цв'јетом крина, пољупце ми нуди
С усана рујних и са груди сњежних.

Од куд та слика?! Како дође она
Души и јави непозната никад?
К'o туђин себи ја се с страхом питам
Њезину тајну да л' ћу сазнат икад?

Гле, плачем, ево, премда не знам за што;
Нит' тугу ову, нити узрок њени.
Ах, можда то је нека бивша љубав
В'јекова давних што јеца у мени!....

Херцег-Нови, 27 августа 1903.

ŠTETA ŠTO NIJESAM CARSKI SIN

Pjesma u prozi.

— Y. —

Šteta što nijesam carski sin iz kakve bajke, pa da te bar jednom uzmem sebi, o ti dijete lukavijeh i nežnijeh očiju, usana milostivijeh koje mnogima pružaš, djevojčice koja u nama budiš tolike snove nerazborite i slatke! ...

Ti bježiš iz svoje stare opale kuće, ja te u barci čekam na obali. Sumrak je.

Laka barka vuče za sobom kraj debela bogata ćilima po vodi, voda prska i odsjajuje, a ti igraš s nom svojijem bijelijem ručicama.

Barka je tajanstvena, veslači crni i nijemi. Ti se plašiš njih, i pribijaš se uz mene; glas tvojih usta traži moje uho, ali im ja podmećem svoja usta: tako se boje čuje.

Veslači voze nekud, ti me i ne pitaš gdje te vodim. Ne pitaš me jer ja sjedim kraj tvojijeh nogu, glavom na tvojijem koljenima, i govorim ti o ljubavi.

Govorim ti o ljubavi, a tvoje velike, podsmješljive oči gledaju me sad pažljivo. Jer ti ja govorim o onoj ljubavi koju ti ne poznaješ, koju nikada ne ćeš poznati: o svojoj ljubavi, dijete moje.

Tvoje se srce predaje mojem sru, jer osjeća da pored nega živi, da od nega dobija život i misli. Ja sam ga dobio i osvojio, bar za jedan trenutak. —

Stigli smo. Evo ti vilinskog dvorca. Ti se peješ po širokijem stubama, ja te pridržavam svojom rukom.

Evo, ulazimo u osvijetlene dvorane koje su vile očarale. Nigdje žive duše, a stô je postavljen, pun svakojakih đakonija, najčudnijega voća, i ti me pitaš ko je to sve prepravio.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Ali te ja, poslije, vodim na taracu gdje je mrak, na visoku taracu nad morem, koja je patosana samijem ružama, i ja te tu na ruže posadim, sjednem uza te, i grlim te i ljubim. —

Zora je zabijelila. Ti spavaš, i ne osjećaš da sam ja kraj tebe.

Ja te prenesem u tajanstvenu barku, crni i nijemi veslači voze pravo tvojoj kući i ti ih se ne plašiš više, ja te na rukama nosim u tvoju staru, opalu kuću, spuštam te u tvoju postelju, u kojoj ćeš se probuditi i misliti da je to sve san bio.

Nije to bio san, jadno dijete moje! To su jedini trenuci koje si istinito proživjela, jedini pravi život koji sam ja u tvojoj lakoj i nepostojanoj duši svojom dubokom ljubavlju proizveo

Šteta što nijesam carski sin iz kakve bajke, pa da te bar jednom ovako uzmem sebi. Tada bi i moj prazni i sumorni život imao bar jedan vedar i svijetao trenutak.

Dubrovnik.

ČIČA MONGILET.

— Guy de Maupassant. —

Čiča Mongilet bio je poznat u uredu kao tip. Taj stari činovnik, bio je jedan dobručina koji je izašao iz Pariza samo jedan put u svome vijeku.

Bio je svršetak jula, i svi bismo mi, nedjeljom, izlazili u okolicu grada da se vaľamo po travi ili da se kupamo. Asnières, Argenteuil, Chatou, Bougival, Maisons, Poissy¹⁾ — imali su svoje vazdašne fanatične posjetioce. Mi smo strasno dokazivali lepote i dobre strane ovih znamenitih i divnih mjesta za pariske činovnike.

Jednom će reći čiča Mongilet:

— Čutite, Panurgove ovce!²⁾ Baš je divna ta vaša okolica!

Mi ga zapitasm:

— Istina, Mongilet, Vi se nikad ne šetate?

— Izvinite. Ja se šetam u omnibusu. Pošto dobro i bez žurbe ručam, u malenoj gostionici što je dole, sastavljam svoj put pomoću plana Pariza i pomoću voznog reda omnibusa. Zatim se popnem na vrh omnibusa, otvorim svoj štit od sunca, pa hajd' sad, tjeraj! I onda, što vidim, ostav'te; mnogo više nego vi! Mijeňam razne krajeve grada. Čini mi se da putujem oko čitava svijeta, tako je svijet od jedne ulice do druge različit. Ja poznajem Pariz bolje nego iko. Ima li što zanimljivije od dōnih spratova? Šta se tamo samo jednim pogledom vidi, teško je i predstaviti. Domaće prizore možeš pogoditi kakva su čim vidiš čovjeka gdje više; previjaš se od smijeha kad prodeš mimo brijača koji ostavlja nasapuñen nos svog mušterije, samo da poviri na ulicu. Pogledaš modiskiñu, namigneš, samo od šale, jer nemaš vremena da se zaustaviš. Ala se vidi svega! To je prava, istinita pozornica, pozornica prirode, koju gledaš dok te vuku u kasu dva koña. Vjere mi ne bih dao svoje šetnje u omnibusu za sve vaše lude šetnje po šumi.

¹⁾ Sela u okolici Pariza.

²⁾ Ovaj izraz označava one, koji rado drugom podražavaju. — Aluzija na ovce Rabelaisova Panurga koje su sve jedna za drugom nesprijateljno skakale u more.

Govorili smo mu:

— Pokušajte, Mongilet, dodite jednom u okolicu, pa da vidite.

Na to će on:

— Bio sam tamo jednom, biće već dvadeset godina, ne će me više za lako vidjeti.

— Pričajte nam o tome, Mongilet.

— Drage voļe. Evo kako je bilo. Vi ste poznavali Boivin-a, bivšeg urednikovog pomoćnika, kog smo mi zvali Boileau?¹⁾

— O, veoma dobro.

— On je bio moj drug po službi. Taj je obješeñak imao kuću u Kolombu i uvijek me je zvao da provedem kod ñega nedjeļu. Rekao bi mi: Ta doði, Maculotte?²⁾ (u šali me je tako zvao), vidjećeš, kakvu ćemo divnu šetñu učiniti.

Kao dijete dam se zavesti, i jednog jutra otputujem vozom koji polazi u osam. Dođem u neku varošicu, gdje nemaš šta vidjeti, naiđem na kraju jedne uličice, između dva zida, na jedna stara, drvena vrata sa gvozdenim zvoncem.

Zazvonim, čekam dugo, dok mi najposlije otvoriše. Ko mi je otvorio? Na prvi mah nijesam znao: je li ženska ili majmun? Svakako, nešto staro, ružno, zamotano u stare krpetine, nešto što je izgledalo prļavo i zločesto. Ono je u kosi imalo kokošija pera, i činilo mi se kao da će me onaj čas proždrijeti.

Ona zapita:

— Koga tražite?

— Gospodina Boivin-a.

— Šta će Vam gospodin Boivin?

Veoma sam se neugodno osjećao na ispitu pred ovom furijom. Promućao sam:

— Pa, . . . rekao sam mu da ću doći.

Na to će ona:

— A! Vi ste došli na ručak?

Drhćući, izustim jedno: „jesam“.

¹⁾ Igra riječi: Boivin, (koji) pije vino; Boileau, (koji) pije vodu. — Boileau je ime čuvenog francuskog kniževnika iz XVII vijeka.

²⁾ Opet igra riječi: Mongilet, značilo bi: moj prsnik; Maculotte: moje gaće.

Zatim, okrenuvši se prema kući, poviče ona lutilim glasom:
— Boivin-e, evo ti tvog prijatelja!

To je bila žena moga druga. Čiča Boivin odmah se pokaže na pragu okrečene kolibe, pokrivene cinkom, koja je nalježila na grijaonicu. Imao je gaće od bijelog cvilika, sve u mrplama, i prlav panamski šešir.

Pošto mi stisne ruku, odvede me u svoj tako zvani vrt. Ovaj se nalazio opet na kraju drugog hodnika, zatvorenog visokim zidovima; to je bio malen četverouglasti komad zemlje, velik kao gèpni rubac, i opkoljen tako visokim kućama da je sunce u nj dolazilo samo dva tri sahata preko dana. Dan i noć, karanfil, nekoliko žbunova ružica izdisali su na dnu ove bezvazdušne jame, ugrijane kao brežnjača odsjajivañem krovova.

— Kod mene nema drveća, reći će Boivin, mjesto njih imam zidove svojih susjeda. Hladovina je kao u šumi.

Zatim me povuče za pucu mog prsluka i reče mi tiho:

— Učinićeš mi jednu uslugu. Vidio si moju ženu. Nije najbolja, a? Danas, kad sam te pozvao, dala mi je sve stvari čiste, ali ako ih uprlam, naopako! Računao sam da ćeš mi ti zaliti cvijeće.

Ja pristanem. Svučem gorñu halinu, zavratim rukave i prihvatim se šmrka, koji je fijukao, duhao i, kao sušičav bolesnik, hropio, ispuštajući jedva tanak mlaz vode. Trebalo je deset minuta dok se napuni kanta. Sav sam bio oznojen. Boivin mi je pokazivao šta da radim.

— Ovamo... ovu bilku... još malo... dosta; sad ovu.

Probušena kanta je otjecala, tako da su moje noge dobile više vode nego cvijeće. Moje gaće na dnu, bile su mokre, zamazale se glibom. Dvadeset puta sam započinao, kvasio noge, znojio se, a šmrk je cvilio. Kad bih sustao i htio da prekinem, čiča Boivin bi me potegao za ruku moleći:

— Još jednu kantu, samo jednu, pa je gotovo!

Iz zahvalnosti daruje mi jednu ružu, jednu golemu ružu, koja, kad sam je htio zadjenuti za kaput, odmah se razaspe, ostavivši mi, kao ukras, tvrdu kao kamen zelenkastu bobuljicu. Ostao sam začuđen, ali nijesam ni riječi izustio.

Iz daleka se začu glas g.đe Boivin:

— Hoćete li doći već jednom? Govori vam se da je gotovo!

Mi odosmo onoj grijaonici.

Ako je vrt bio u hladu, kuća je bila sva na suncu, ni hamam¹⁾ nije tako vruć, kao trpezarija moga prijatelja.

Tri tañira, sa slabo očišćenim viluškama sa strane, lijepila su se za stô od žutog drveta. Po sredini, bio je jedan zemlani sud sa kuhanom govedinom, pogrijanom zajedno s krompirima. Sjedosmo da ručamo.

Jedna velika boca vode, tek malo obojena crvenijem, obrati na se moju pažñu. Boivin zbuñen zapitaće ženu:

— Je li, draga moja, bi li nam danas dala malo vina cijela?

Ona ga pogleda bijesno.

— Da se oba opijete, pa da mi se tu čitav dan derete? Hvala na prilici!

On začuti. Poslije ovog jela, ona donese drugo jelo od krompira sa slaninom. Kad smo to pojeli, razumije se ćuteći, ona reče:

— To je sve. Sad, hajd' na poļe.

Boivin je preneražen gledao.

— A golub . . . onaj golub što si ga jutros perušala?

Ona se podboči:

— Zar vam još nije dosta? Ako ti dovodiš sa sobom lude, zar se zbog toga sve što je u kući mora proždrijeti? A što ću ja večeras jesti?

Ustadosmo. Boivin mi prišapnu:

— Pričekajte me jedan časak, pa ćemo zajedno šmignuti.

Zatim otide za ženom u kuhinju. I ja ćuh ovo:

— Daj mi, dušo, dvadeset novčića?

— Zašto će ti dvadeset novčića.

— Ne zna ćovjek što se može dogoditi; uvijek je dobro imati sa sobom novaca.

Ona zaurla, naročito za to da i ja ćujem:

— Ne, ne dam ti! Kad je taj ćovjek kod tebe rućao, on neka te ćasti danas.

Ćića Boivin mi se pridruži. Pošto sam htio biti uļudan, poklonim se domaćici, mrmlajuć:

¹⁾ Toplo tursko kupatilo.

— Gospodo... zahvaľujem... na lijepu dočeku...

Na to će ona:

— Dobro, dobro. Samo nemojte mi ga dovesti pijana, jer će Vam duša znati. Jeste li čuli?

Mi odosmo.

Morali smo prijeći preko jedne polane gole kao dlan, i to sve po suncu. Putem mi se prohtje da uberem neku travu, i dreknuh od bola. Poslije me je ruka strašno boľela. Ta trava bila je kopriva. Svuda je smrdjelo gnojem, smrad da ti se prosto smuti.

Boivin me je tješio:

— Još malo strpljenja, evo nas već na obali rijeke.

Odista smo bili na obali. Ovdje je opet smrdjelo blato i nečista voda, na koju je tako jako sunce uprlo, da su mi sve oči izgorjele.

Zamolim Boivin-a, da gdjegod uđemo. On me uvede u jednu kao kolibu punu ľudi, u krčmu gdje dolaze lađari, pa doda:

— Ne izgleda baš najbolje, ali se tu veoma dobro stoji.

Bio sam gladan. Naručim kajganu. Ali eto gdje poslije druge čaše vina onaj alčak Boivin sasvim izgubi glavu, i tad sam razumio zašto mu je onakva žena i suviše bila potrebita.

Propovijedao je, zatim se digao, htio je da pokaže svoju snagu i junaštvo, umiješao se kao primiriteľ u svađi dvaju pijanaca, koji su se tukli, i obojicu bi nas ubili, da gospodar nije posredovao.

Ja sam ga odvukao, pridržavajući ga kao što se obično pijanci pridržavaju, do prvog žbuna, gdje sam ga povalio. I ja sam se kraj ņega protegao. I čini mi se da sam zaspao.

Za cijelo smo dugo spavali, jer kad sam se probudio, bila je već noć. Kraj mene je hrkao Boivin. Ja ga gurnem. On se diže; bio je još pijan, ali ipak nešto maņe.

I, kroz pomrčinu, krenusmo natrag preko polane. Boivin je tvrdio kako zna put. Vodio me je na lijevo, zatim na desno, pa opet na lijevo. Nije se vidjelo ni prsta pred okom, i mi smo bili izgubljeni u nekoj gomili, skoro šumi punoj kolaca, koji su nam dosezali sve do nosa. Činilo nam se da smo u vinogradu zasađenom prtkama. Ni iskre svjetlosti na horizontu. Tu smo

se vrtjeli možda sahat dva, okrećući se, posrćući i šireći ruke, kao kakve budale, te nikad doći na kraj, jer smo se jamačno uvijek vraćali na isto mjesto.

Najposlije Boivin se udari o jednu palicu, koja mu raspára lice; nepomično je sjedao na zemlji, neprestano vičući iz svega grla „Oj hoj!“ koje se na daleko razlijevalo, dok sam ja iz sve snage zvao: „u pomoć!“ paleći žigice da osvijetlim put onima koji bi nam došli u pomoć i da povratim sebi duh.

Napokon neki selak, koji se bio negdje zakasnio, čuje nas i pokaže nam put.

Dopratim Boivin-a sve do kuće. Ali kad sam ga htio ostaviti na pragu od vrta, vrata se naglo otvore, i pokaže se njegova žena, sa svijećom u ruci. Spopade me užasan strah.

Čim opazi muža, kog je čekala od zalaska sunca, poleti na mene i zaurla: — Jao, životiño jedna, znala sam ja da ćeš mi ga pijana dovesti!

Vjere mi, pobjegao sam trkom sve do stanice, te kako sam držao da me ova furija sve jednako goni, sklonim se u zahod, jer je voz morao krenuti tek kroz pò sahata.

Eto zašto se nijesam oženio, i zašto nikad više ne izlazim iz Pariza.

Dubrovnik.

Prevela s francuskog

Z. Bubalo.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

MAGAZIN „RUPE“.

— Vice Adamović. —

Kad su bjegunci razorenijeh gradova Epidavra i Solina doprli do golijeh hridi, na kojijem se danas uzdiže južni dio grada Dubrovnika, oni nijesu pazili na udobnost i plodnost zemlišta, nego su jedino tražili najsigurnije mjesto, gdje bi zasnovali svoj novi zavičaj, a gdje im nije svaki čas predati i braniti se od varvarskih četa i morskijeh gusara. S toga su izabrali položaj, koji, i ako nema u blizini oraće zemlje, što bi im pružala zgodu da se bave sijañem žita, kukuruza i slič., ipak to je bilo mjesto tako dobro od same prirode zaštićeno, da oni ucvijeljeni bjegunci nijesu mogli bole ni želeti, pa na ostalo ni pazili nijesu.

To je zbiła tako. Stari pisci nam pričaju, kako prvi Dubrovčani nijesu odista imali ni svojijeh vinograda na vlastitoj zemlji, nego su lozu sadili po zemljama, koje su pripadale srpskijem i bosanskijem vladarima, kojijem su u tu svrhu plaćali godišñi danak.

Lukarić nam pripovijeda, kako i onda, kad je republika bila već prisvojila nekoliko teritorija, ipak sve to zemlište nije davalo žita, nego jedva onoliko, koliko je bilo dosta za četiri mjeseca dana, a po priznañu istog Lukarića, za grad i okolna mjesta htjelo se na godinu do preko 80 tisuća stârâ žita. S toga je slobodna vlada za rana nastojala da nabavla iz tuđine onoliko žita, koliko bi bilo potrebno da se obezbijedi stanovništvo republike kruhom, za vrijeme izvanredne skupoće, ili kad bi s nerodne godine glad zavladala. U tu svrhu bijahu postavljena tri zasebna činovnika, tri senatura (li tre Massari),¹⁾ kojijem je pridadala zadaća, da kupuju žita po istoku, te da ga rasprodaju, uz malu dobit, katkad bog me i s gubitkom; šta više, u slučaju opće nestašice živeža, oni su imali da besplatno dijele siromasima bilo po koji uborak žita ili po koji kunac kruha (dvopeka).²⁾ U tu svrhu, u samom dvoru bila su zasebna

¹⁾ Ova je ustanova odgovarala nekako na *praefectus annonae* kod starijeh Rimljana, ili na mletački *magistrato delle grasce*.

²⁾ Uborak je četvrti dio stara, a *kunac* u Dubrovniku znači: hlebac dvopeka.

НЕУСПЈЕХ.

— Антон Чехов. —

Илија Сергејевић Пеплов и жена му Клеопатра Петровна стајали су иза врата и прислушкивали с највећом пажњом. За вратима, у малој дворани, рекао би да неко изјављује љубав; ту су били њихова кћерка Наташа и срески учитељ Шчупкин.

— Иде, иде, шапутао је Пеплов, дршћући од нестрпљења и тарући руке. Пази, Петровна, чим проговоре о осјећајима, одмах да си скинула са зида икону, па ћемо их благословити... Уловићемо их... Благослов с иконом света је ствар, и не да се нарушити... Тад већ не може умаћи, па макар се и суду обратио.

Међутим, за вратима се чуо овај разговор:

— Махните се, молим Вас, рече Шчупкин, палећи шибицу о своје шарене гаће. Ја Вам никад нијесам писао.

— Јест, како не! Као да ја не познајем Ваш рукопис! смијала се дјевојка, кокетно узвикујући и посматрајући се у огледалу. Одмах сам погодила. Чудновата ствар! Учитељ калиграфије, а пише као кокошка! Како Ви друге учите, кад сами рђаво пишете?

— Хм!... То ништа не значи. У калиграфији није важан рукопис; главно је пазити на дјецу. Једног ударим лењиром по глави, другог оставим да клечи... Па шта је рукопис? Лудост! Некрасов је био велик књижевник, а стид је погледати како је писао. Његова дјела, то је његов рукопис.

— Али он је био Некрасов, а ви сте Ви... (уздах). Ја бих радо пошла за књижевника. Он би ми увијек писао стихове за спомен!

— Стихове Вам могу и ја написати, само ако желите.

— О чему Ви можете писати?

— О љубави... о осјећајима... О Вашим очима... Кад прочитате, полудјећете... заплакаћете! А ако Вам напишем поетичне стихове, хоћете ли ми дати руку да је пољубим?

— Велика ствар!... Љубите ако ћете и сад!

Шчупкин скочи и, избуљивши очи, прихвати њену пунашну мирисаву ручицу.

ime ložišta „*Magazin Rupe*“. Tijeh je rupa 15 na broju, a to su kao 15 čatrna ili podzemnih soba, i svaka je veoma dobro cementovana. Nihova je dubina od prilike 9—10 m. Zatvarale su se tako hermetično, da nijedan kukac nije mogao da se uvuče, a žito je inače bilo dobro sačuvano i od vlage i od topline. Prizemni pod ima osam golemijeh potpornijeh stubova niz dužinu zgrade, dok su gorne dvorane poduprte takođe su osam stubova, ali niz širinu. Cijela je pak zgrada vezana debelijem gvozdениjem sapiñačima, a strop je na svakomu spratu na svodove, napravljene šuplikavim kamenom (sedrom). Na podu gorñijeh dvorana imadu četverouglasti otvori, koji odgovaraju povrñ svake rupe, te se tako žito moglo lasno, pomoću zgodnijeh sprava, premještati iz rupa na gorne prostorije. Na zidinama i na stubovima do svake rupe uzidana je ploča, koja nosi rimskijem brojevima zabilježeno, koliko je žita mogla da sadrži dotična rupa.

Harakter ovog здаña jest neka stalnost i čvrstoća, po kojijem se odlikuje od svijeh drugijeh javnijeh zgrada u Dubrovniku. To je priznao i B. P. Betera, koji o здаñu veli: . . . „здаñe najčvršće, i najbolje održano od svijeh koja postoje u Dubrovniku.“¹⁾ Sa te svoje čvrstoće, magazin Rupe je i mogao odoljeti velikoj trešnji od 1667. god.

Sadašña se vlada služi opisanom zgradom „*Magazin Rupe*“ kao ložištem vojničkijeh stvari, ali starinsko se ime nije ni dan danas promijenilo.

¹⁾ „ . . . L'edificio più solido e meglio tenuto che esista in Ragusa“. (Sul governo politico e civile della Repubblica di Ragusa).

НЕУСПЈЕХ.

— Антон Чехов. —

Илија Сергејевић Пеплов и жена му Клеопатра Петровна стајали су иза врата и прислушкивали с највећом пажњом. За вратима, у малој дворани, рекао би да неко изјављује љубав; ту су били њихова кћерка Наташа и срески учитељ Шчупкин.

— Иде, иде, шапутао је Пеплов, дршћући од нестрпљења и тарући руке. Пази, Петровна, чим проговоре о осјећајима, одмах да си скинула са зида икону, па ћемо их благословити... Уловићемо их... Благослов с иконом света је ствар, и не да се нарушити... Тад већ не може умаћи, па макар се и суду обратио.

Међутим, за вратима се чуо овај разговор:

— Махните се, молим Вас, рече Шчупкин, палећи шибицу о своје шарене гаће. Ја Вам никад нијесам писао.

— Јест, како не! Као да ја не познајем Ваш рукопис! смијала се дјевојка, кокетно узвикујући и посматрајући се у огледалу. Одмах сам погодила. Чудновата ствар! Учитељ калиграфије, а пише као кокошка! Како Ви друге учите, кад сами рђаво пишете?

— Хм!... То ништа не значи. У калиграфији није важан рукопис; главно је пазити на дјецу. Једног ударим лењиром по глави, другог оставим да клечи... Па шта је рукопис? Лудост! Некрасов је био велик књижевник, а стид је погледати како је писао. Његова дјела, то је његов рукопис.

— Али он је био Некрасов, а ви сте Ви... (уздах). Ја бих радо пошла за књижевника. Он би ми увијек писао стихове за спомен!

— Стихове Вам могу и ја написати, само ако желите.

— О чему Ви можете писати?

— О љубави... о осјећајима... О Вашим очима... Кад прочитате, полудјећете... заплакаћете! А ако Вам напишем поетичне стихове, хоћете ли ми дати руку да је пољубим?

— Велика ствар!... Љубите ако ћете и сад!

Шчупкин скочи и, избуљивши очи, прихвати њену пуну нашу мирисаву ручицу.

— Скидај икону! пожури се Пеплов, гурајући лактом жену, блиједећи од узбуђења и закопчавајући се. — Хајд'мо да!

— И не оклијевајући ни тренутка, отвори врата. — Дјецо... промумла он, дижући руке и мигајући сузним очима. Нека вас Бог благослови, дјецо моја... Живите... плодите се... множите се...

— И... и ја вас благосивам, проговори мамица, плачући од велике радости. Будите сретни, драги моји! Ах, Ви ми отимате моје једино благо! обрати се она Шчупкину. Љубите моју ћерку, чувајте ми је...

Шчупкин зине од чуда и страха. Нападај родитеља био је тако ненадан и смион да није могао ни ријечи изустити.

— Ухватио сам се! Уловили су ме! помисли он, дршћући од страха. Ето те, брате, у шкрипу. Не ћеш се лако извући.

И он понизно нагне своју главу, као да је хтио казати: »Узмите ме, побијеђен сам!«

— Бла... благосивам..., настави татица, па и он заплаче. Наташа, кћери моја, стани поред њега... Петровна, дај икону...

Али сад наједанпут родитељ престане плакати, и лице му се искриви од јада.

— Тикво! срдито повиче он жени. Луда главо! Зар је то икона?

— Ах, за име божије! Што се догодило?

Учитељ калиграфије крадом подиже очи и видје да је спасен: мамица је у хитњи скинула са зида, мјесто иконе, слику књижевника Лажечникова.

Старац Пеплов и његова супруга Клеопатра Петровна, са сликом у руци, стајали су збуњени, не знајући шта да раде, шта да говоре. Учитељ калиграфије користи се забуном и побјеже.

Дубровник.

С руског превела

З. Бубало.

U S P O M E N E

o ustanku u dubrovačkoj zemlji g. 1813. i 1814.*) (Kraj).

— A. P. —

Uprepastiše se ona vlastela, kad čuše tako iznenada, da je knez Natali na vratima od grada, te onaj čas priopćise generalu Milutinoviću vijest o pobuni u gradu.

Ta vijest uplaši jako Milutinovića; on ne umjede više kriti, da ga je pregovornik francuski već bio obavijestio o onomu, što se bijaše dogodilo u gradu. Doista uspjevši generô Montrichard utišati narodni bijes obavezom da će se predati, odmah pristane na to i pošle svog adjutanta u Gruž.

Uvjeti, koje mu neprijatelj nametaše, preveć ga ponizivahu; pregovornik ih ne mogne primiti. Vрати se opet u Dubrovnik; ali tu vatra uzbune bijaše već uništila svaku sjenu francuske vlasti. Montrichard, nalazeći se uvijek opkojen navalom puka, morade se podvrći svakome zakonu. Neka vlastela, u sporazumu s pukom dubrovačkim, bijahu predložila, da mu učine potpisati kapitulaciju vlasteli. Ali svi se ne umjedoše složiti u tako važnoj tačci.

Pregovornik vraća se opet u Gruž, a stanovnici gradski puštaju ga slobodno ići, a da ni ne obavijeste ustaše o onome, što se bijaše dogodilo u gradu. Puštaju da kapituluje utamničeni generô i ne znaju izvući nikakvu korist iz tako povoljnih događaja. Neki građani bijahu mnijeña, da se sklopi jedan ustav prama potrebama dubrovačkog naroda i da se sastavi vlado aristo-demokratska pod pokroviteljstvom saveznih vladara; ali većina prostoga puka, ne poznavajući svoju vlastitu korist koja bi im došla od tako jake potpore, ne činahu drugo već u vas glas tražahu kapitulaciju, i ne znajući što bi ta imala sa-državati.

U toliko Milutinović, zadovoljan da je bio obaviješten budnošću Natalijevom, obustavi kapitulaciju i pođe na brod zapovjednika engleskoga; ali u toliko ne može zaprijediti, da se Kaboga sastane s Natalijem. Reče samo nešto na tajno Kabozi i dade mu jedno pisamce za majora Marojevića, koji se nalazio

*) Vidi br. 18 „Srda“.

na prednoj straži na Pilama, odakle se i Marojević pridruži knezu Kabozi, markizu Franu Boni, knezu Nikolici Saraci, te svi sidoše na vrata od Pločâ, gdje se bijaše smjestio Natali.

Traže opet ova vlastela da im se dopusti ući u grad, ali im se odgovara da čekaju i vrata se nikako ne otvaraju. Tek oko ponoći knez Vlaho Martin Kaboga i knez Mato Nikolica Poca iskrcāše se na Ploče sa strane od luke i kazaše im, da ne će ni na kakav način pristati, da u grad uđu sami ustaše; već da su oni poslani, da se suoče s generalom austrijskim i zapovjednicima engleskim. Svrtiše se opet u Gruž, a sam Natali s Brgaćanima i Župljanima osta na vratima od Pločâ.

Sa svijem da ovoj dvojici vlastele, te su došli iz grada, bijaše Kaboga priopćio ugovor sklopljen s Milutinovićem; ipak ovi htjedoše uplesti nove uvjete. Lako razabraše savezni zapovjednici, da između vlastele koja obsjedaše i one u gradu nema nikakve sloge ni sporazuma, i da stanovnici Dubrovnika nijesu htjeli primiti u grad ustaše; odlučiše dakle okoristiti se zgodom, prije nego li se između jednih i drugih mogne sklopiti i prihvatiti kakva nova odluka. S toga u svanuće 28-og januara krenu se iz Gruža austrijske i engleske čete sa svojim generalom i zapovjednicima put grada Dubrovnika. Ne traže više našega namjesnika, da im se pridruži s njegovom vojskom, kao što je bilo uglavljeno; već naprotiv napere dvije topovske lađe put kuće, gdje se bijaše smjestio naš glavni stan, da ne puste proći nijednoga Dubrovčanina put grada Dubrovnika, koji su sami Dubrovčani bili opsjednuli i osvojili.)

Išeta pred vrata od Pločâ jedan oficir engleski s malo vojnika i, hineći da dolazi kao pregovornik, dade ostraniti ustaše, koji se tu nalazahu s Natalijem, te uđe u grad. S mjesta njegovih vojnika zaposjednu ona vrata i iznova ih zatvore. Oficir engleski oslobodi generala Montrichard-a, i tek tada bi

*) Tu plemenitu akciju bijahu pripremili zapovjednici austrijski, engleski, i francuski u kapitulaciji tajno sklopljenoj već dan prije. I doista, kad je ta kapitulacija ugledala svijet u Trstu, obaznaše tad Dubrovčani, da je posada francuska u članku XI tražila, da se „nijedno čeljade bilo iz krajine dubrovačke, bilo iz drugoga mjesta, ne će moći približiti gradu Dubrovniku, dok..... itd.“ i da su generô austrijski i zapovjednik engleski na to pristali.

potpisana ona predaja Dubrovnika, koju su htjeli sklopiti, da pomrače i prisvoje slavu Dubrovčana. Naređuje se narodnoj straži, da prtla sa zidine, kojom su Francuzi bili zatvorili vrata od Pilâ i koja je bila s protivne strane od vrata od Pločâ, gdje se još držao knez Ivo Natali.

Dubrovčani mišlahu, da će onudar vidjeti ući same rodolube ustanike sa saveznim četama; ali uđu sami Austrijanci i Englezi te puste na slobodu cijelu posadu francusku. Svugdje se razvijaju austrijske i engleske zastave. Pukovnik Natali dobije naredbu da odstupi sa svojom vojskom, a u toliko gradska narodna straža bi s mjesta razoružana, kao da je i ona neprijatelj. Ipak pustiše, da se cijelog tog dana vijaju zastave republike dubrovačke.

Nemoguće je iskazati bjesnilo i žalost Brgaćana i Župlana, kad se moradoše povući s vratâ od grada. Najžešći između njih htjedoše žrtvovati samoga Natali, a on se svojevorno izlagaše njihovijem udareima, da ne nadživi slavu otadžbine. Ali kreposniji između njih obraniše i sačuvaše život onako odličnog rodoluba.

Sjutra dan zatraži austrijski generô od načelnika dubrovačkog, da se stijeg dubrovački skine s narodnoga kopla. Ovaj mu poglavar odgovori, da ga je puk razvio i da on nema prava da ga skida. Tada generô Milutinović dade ga skinuti od samih svojih vojnika. Nakon toga bi dopušteno svoj vlasteli, koja bijahu sa ustašama, i samim ustašama, da uđu privatno u grad.

Docnije bi skinuta sa svakoga mjesta zastava engleska; brodovlje englesko razvije jedra i ostavi u Dubrovniku samu vojsku i zastave austrijske.

Sastavi se iznova provizorna vlada u ime ćesara austrijskoga, ali po istome sistemu vlade francuske, osim nekih izmjena u civilnom zakoniku i u financijama.

Dne 15 februara general Milutinović učini, da svi civilni činovnici i općinski načelnici polože svečano provizornu prisegu vjernosti caru austrijskome, kraľu dalmatinskome, kraľu dubrovačkome i boko-kotorskome; istu zakletvu položi zatim sav kler dubrovački.

Knez Jero Natali takođe vlastelin dubrovački, komu su Englezi bili povjerali upravu na ostrvima dubrovačkijem, iza kako

ih bijahu osvojili, bi tako odlučan, da ih ne htjede podvrći vladi austrijskoj. On odgovori generalu Milutinoviću, da je ondje bila razvijena samo zastava britanska prije nego li se Austrija pridružila drugim saveznm vlastima u ratu proti Francuskoj; i da zato bez naročitog naloga engleskog admirala on ih ne će nikad podvrći austrijskoj vladi.¹⁾

Tada generô Milutinović spremi jednog svog adjutanta britanskoj vladi na Vis, da zaište predaju otokâ dubrovačke države; no regbi da taj oficir nije donio povolna odgovora, jer ti otoci ostadoše još za dugo vremena pod britanskom vladom. Tako mala država dubrovačka ostade razdijeljena između vlade austrijske i engleske, a da više ne ostade ni prividne sjene űene slobode i űene republikanske vlade, za čije su se uspostavlené borili i iskazali svoje žeje koliko vlastela toliko i puk cijele države dubrovačke.

*
* *

Ovo je pismo te ga je upravio plemeniti gospodin Marin Zlatarić Marku Marinoviću, poprativši űim űeke stihove.

Vrlo ućtivi gospodine!

Malo stihova ali nadahnutih domovinskom ljubavlju prinosim Vam, da Vam izrazim domovinsko priznaűe za nesumnĳive dokaze Vašeg junaštva, revnosti i rodoljublja, koje pokazaste onoga dana na časnome poprištu u obrani naše slobode, kad ne štedaste ni sam svoj život da odstranite naše nevoļe.

Nadam se, da će ovaj moj slabi spjev, sasvijem da je potekao iz pera starca od sedamdeset godina pa dakle hladna vraća, biti oživļen vrućim i zvućnim glasom onih, koji će boļe od mene znati opjevati slavu naše mile otaćbine. Moje godine i boleļljivost kojom je opterećeno moje zdravlje ne dopuštaju mi, da vidim ostvarene te svoje želje; ali Vi, dragi Marko, koji ste mlad, zdrav i pun rodoljublja, Vi ćete moći likovati videći nagrađenu revnost i svoje zauzimaűe za opće dobro. U toliko pri-

¹⁾ Tri otoka Šipan, Lopud i Koločep, biše doista predani od Velike Britanije Austriji dne 13 jula, ujedno s Visom, Korčulom i Lastovom, koji do-
nĳe, bez Visa, saćinavahu dio dubrovaćkog politićkog okruga.

mite u ovom malenom daru iskreno uvjereće mog odličnog
poštovańa i patriotske ljubavi kojom se očitujem

Vaš najodaniji sluga i prijatelj

Dubrovnik, 24 februara 1814.

Marin Zlatarić.

In lode di Marco Marinović.

Versi.

Della Patria il dolce avento
Odi il plauso e la lode;
Ognun vuole in tal momento
Il tuo nome esaltar.

Tu mostrasti il petto audace
Nell'ardor del patrio agone;
Della patria qual sequace
Ti armasti a difensor.

Tra i più prodi tu veloce
Molto oprasti col valore;
Tra i sequaci allor ferace
Tu spiegasti il patrio amor.

Sul cammino del periglio
Esponesti la tua vita;
Della patria vero figlio
In te ognuno ammirò.

Tu de' primi allor volasti
Della Patria sulle mura,
E agli altri insegnasti
Di seguire il tuo valor.

Ognun cede al tuo comando,
Nè resiste al tuo furore,
Deponendo l'arme, il brando,
Riconosce il tuo poter.

Della Patria il sostegno,
Forse un giorno tu sarai;
In te ognuno vedrà un degno
Della Patria difensor.

O de' prodi ognor sequace,
Il tuo nome viva chiaro,
Nella pugna e nella pace
La vittoria il sequirà.

U hvalu

*Dubrovčani ki su se hrabreno podnijeli u nabuni puka od grada za slobodu
rodnoga mjesta i grada, na 27 denara 1814.*

Dum Miha Karamana

Pjesan.

Dubrovniče nebu ugodni,
Veselim se tvojoj sreći,
Er sinovi tvoji rodni
Vjerni su ti i ljubeci.

Ti si poznò i vidio,
Da je u nima srca dosti,
U pogibi kad se bio
Od razara i gorkosti.¹⁾

Podiza se od njih svaki
Vikajući: mir hoćemo;
Il' smo slabi, il' smo jaki,
Za mir umr'jet ne hajemo.

Dosta i dosta naša mati²⁾
Zla podnese, tuge i jada;
Već je vrime za oblakšati
Od šta je davno ona rada.

¹⁾ Razumije se kad su bunbe orile grad.

²⁾ Razumije se mjesto rodno, grad.

Zatim teče svak ureda,
 Njeko tamo, néko ovamo,
 Znani čini i zapov'jeda,
 Mladi sluša i vrši samo.¹⁾

Tko bi srca i misli hude,²⁾
 U divonu ugnava se,
 Da opraviti zlo ne bude,
 Straža niemu tu stavja se.

Ključti od grada pitaju se,
 Ko ih drža nije smio³⁾
 Nih kratiti; davaju se,
 I tad mirniji svak je bio.

Razoružati i izgoniti
 Tudu stražu i vojnike,⁴⁾
 Svaliti tope, njih čavlititi,⁵⁾
 Svijeh našijeh biše dike.

Osta u naš'jem grad rukami,
 Puške, olovo, prah i tvrde,
 Tad dušmanin dobro s nami
 Prohodaše, er nijesmo rde.

Što učiniše naši tada
 I bez boja opraviše;
 Ľubav zajsto rodna grada
 Dade im srca i odviše.

Onda dobri Dubrovčani,
 Kijeh u gradu svuđ glas leti:
 „Neka crknu ovi dušmani
 „Viva, viču, Vlaho Sveti!“

Bio živ i zdrav, Vlaho Zglave,
 Marinović, Koprivica;
 Neumrle vaše slave
 Spomiñaće od dice dica;

Prijunački jer stupiste
 Gdje pogib'ja bi i strah veći,
 Jer smrt istu potlačiste
 Naše jade za prisjeći.

Svak vam, braćo, zahvaljiva.
 Na Ľubavi vašom mnogom
 I svijem harnost obećiva,
 Kunem vam se viš'nim Bogom.

Nu najveće zahvalimo
 Milostivu našem Bogu
 I svi ujedno zavapimo:
 Davamo ti hvalu mnogu;

Tva dobrotu pokli, Bože,
 Nas izbavi od zlijeh jada,
 Ke zamisliti niko može,
 Ke podn'jesmo mi do onada.

¹⁾ Kovači, ki su s maľima inkjodavali ali ti čavlili topove pod tvrđavama od grada.

²⁾ Pacioni, komandanat legioni italijanske, ki hotijaše u nabuni pobjegnut na tvrđu od Srđa, za oboriti grad s topovima. Ali bi uzdržan od Iva Koprivice, Dubrovčanina.

³⁾ Nardi, komandanat od place, komu puk ugrabi ključti od grada.

⁴⁾ Ovdje se razumije Vlaho Zglav, ki je oborio na tle dva topa, ki bješe pred Dvorom, i činio u isto vrijeme podložiti oružje Ľandarmima tu od straže.

⁵⁾ Marko Marinović, koji je činio čavlititi dobar dio topova po tvrđam i činio pokloniti oružje razlikijem vojnicima, ki tu bješe od straže, to jest na *Mulu, Svetomu Jakobu i Leverinu.*

O ŽIVOTU I DJELIMA DIDAKA PIRA.

— Toma Kersa. —

Ora chi fosti piacciati ch'io sappia

 Col nome che più dura e più onora
 Er' io di là, rispose quel spirito,
 Famoso assai

Dante Purg. c. 21.

Naši Dubrovčani veoma griješe što ne nastoje da učeni svijet pozna djela Didaka Pira, drukčije zvanog Jakova Flavija. Da su ona poznata, upoređivala bi se s djelima Tibula i Propercija, i jamačno ne bi ništa izgubila kada bi se stavila uz najljepše umotvorine elegijaka 16. i 18. vijeka, koji su toliko odvojili i brojem i kakvoćom u pjesmama te vrste. Ali osobito griješe u tome što ga nijesu nikada pomenuli ni u kakvom spomeniku, niti ostavili potomstvu kakvu vijest o njegovu životu. A ipak svak će priznati da im je to bila dužnost učiniti. Njegovi zemljaci ne mogu da kažu ništa o nemu, jer se on samo rodio među nama, pa ako i znadu da je ikada živio, jamačno ne znadu da je on bio takav, da je bio na diku zemli u kojoj se rodio. Većinu svoga vijeka proživio je u Dubrovniku; u Dubrovniku je i pjevao i, kad mu je muza zahvalnosti udahla neumrle stihove, on se odužio našim starima za gostoprimstvo koje su mu ukazali, kad je bio prognan iz domovine, tim što je mnogo pjevao u pohvalu Dubrovnika i pojedinih Dubrovčana svoga vremena, i ovi će zbog toga živjeti dugo u uspomeni potomstva, kao što će se zbog toga i Dubrovnik moći ponositi sve dok njegove zidine traju.

Kako drugi Dubrovčani nijesu to učinili, pokušaćemo mi, koliko nam budu dopuštale slabe sile, da toj dužnosti odgovorimo. Ali kako, prema onome što smo rekli, nijesmo u stanju da iz raznih pomena pohvatamo biografske crte koje se odnose na našega dubrovačkog gosta, to ćemo gledati da nam on sam te crte pruži, i pokupiti i srediti ono što on sam o sebi napisao na raznim mjestima svojih pjesama. I dovodeći u vezu sva ta mjesta, doći ćemo dotle da on sam tako reći napiše

svoju biografiju, a kako su skoro sve njegove pjesme veoma lijepe i po slikama, i po osjećaju, i po izrazima, vidjeće se da su takve i one pjesme u kojima on o sebi govori, i da treba da navedemo te podatke, za ono što je radi njegova životopisa potrebno da ispričamo.

On se rodio 5. Aprila 1517. u Evori ili Ebori, jednomu od znamenitijih gradova kraljevine Portugalske (ne daleko od glavnog grada). To on sam pominje u elegiji posvećenoj Nikoli Gučetiću,¹⁾ a još boje u bileškama koje je on dodao uz ovu lijepu elegiju. Prva se odnosi na drugi stih, u kojoj se pominje: "... Evora otaĝbina pjesnikova u koju je kralj Jovan u naše vrijeme doveo vodu Srebrnicu, tako nazvanu po boji."²⁾ Druga se odnosi na sedmi stih, i tu kaže: „Pjesnik se rodi 1517., god. 5-og aprila u koji dan padaju Cvijeti.“³⁾ U trećoj napokon, tu maćeći posljedni stih, kaže: „Iste godine uništi Selim Veliki kralj turski sultansko carstvo.“⁴⁾ I uprav je 1517. godina znamenita najviše po tome što je Selim I. s ogromnom vojskom te godine pregazio i opustošio Misir, učinio ga provincijom i uništio carstvo mameluško.

Bilo bi odveć dugo kada bi smo išli nabrajati sva mjesta gdje on spominje svoju otaĝbinu. U svakome od tih mjesta pokazuje se on veoma nežan prema njoj i željan da je poslije duga progonstva opet vidi i da u njoj ostavi svoje umorne kosti. Dosta će biti da navedemo jednu elegiju, koju, i ako već prije pečatanu, mi ipak smatramo za potrebno navesti in extenso, punu ljubavi prama domovini, i ujedno punu gñeva prama onima koji su bili krivi što je on bio tisuće milja daleko od nje. Napisa je god. 1583. od prilike, u Hercegovome, malom gradu u Boci Kotorskoj, gdje se bio svratio u svojoj starosti. Po njoj, a i po bileškama koje joj je on nadodao i koje se većinom odnose na njegov život, očito je da je bio Jevrej, da je ustrajao u svo-

¹⁾ Ovdje se navadaju nekoliko stihova iz pomenute elegije koji se odnose na dan, mjesec i godinu njegova rođenja.

²⁾ Eboram poetæ patriam innuit, in quam Joannes rex aquam a colore Argenteam dictam ætate nostra deduxit.

³⁾ Natus est Poeta an. 1517. 5.ta die Aprili, sub auroram, in quam diem solenne festum incidit.

⁴⁾ Eodem anno Selimus Magnus Turcarum rex, Sultanicum imperium evertit.

jem vjerovaću i zato bio prognan iz svojeg zavičaja.¹⁾ U njegovim pjesmama ne nalazimo nigdje ko su mu bili roditelji. Upitan od svoga prijatelja Scipijona Lukarića o rodu, domovini i ost., odgovara mu on jednim epigramom, u kojem kaže da pripada rodu Aronovom i njegova brata. To nam svjedoči da mu je otac bio kakav nepoznati Jevrej²⁾ Posljedni distih ovog epigrama pun je mržnje proti inkviziciji i sudu, koji je zabranjivao Jevrejima pod kaznu smrti i gubitka imanja ispovijedaće njihove vjere na pirenejskom poluotoku.

Ne bismo mogli kazati u kojem je gradu Španije ili Portugalije on svršio svoje nauke, jer nam on to ne spominje ni na kakvom mjestu. Samo to možemo utvrditi da je imao za učitelja u dijalektici dominikanca Sota iz Segovije, koji je imao svoju katedru u Salamanci. O nemu kaže Pir: „Sotus iz reda dominikanaca, nekada učitelj moj u dijalektici, svojim božanskim znanjem proslavi Španiju.“³⁾ A da mu je neki Pincijan bio učiteljem u retorici, doznajemo iz jednog mjesta gdje pripovijeda da nemu duguje neke vijesti o Gastonu Fokseju ili Foix, glasovitom teologu portugalskom, u čiju pohvalu i napisao jedan epigram.

Iz domovine izade u 18-toj godini 1535. Evo kako nam on sam to pripovijeda. On bijaše posvetio 18 distiha latinskih (većinom u pohvalu, po neke u pokudu) osamnaestorici portugalskih kraljeva, od Alonsa I. do Filipa II.; u onom u kojem govori o Ivanu III. nadodaje ovo: „Pod ovim kraljem, na zapovijest očinu, u 18-toj svojoj godini ostavih zavičaj i njegove lijepe predjele god. 1535, a ovo pišem suznijeh očiju.“⁴⁾

Ovdje treba da zastanemo malo, da razjasnimo ono što smo gore kazali o progonstvu pjesnikovu i o uzrocima toga, a što nam se na prvi mah čini nerazumljivo i protivrječno. U elegiji „O progonstvu“ („De exilio suo“) okrivljuje pjesnik Ferdinanda Katoličkog koji je umro 1516. i Isabelu Aragonsku koja

¹⁾ Ovdje je navedena cijela elegija.

²⁾ Ovdje se navada epigram.

³⁾ Sotus e Predicatoria familia olim praeceptor meus in dialectis, divinarum litterarum scientia Hispaniam illustravit.

⁴⁾ „Sub hoc fege, iussu patris, quod non sine lacrimis scribo, et patrios fines et dulcia rura reliqui an. 1535.“

je umrla 1504, kao uzroke svoga progonstva pa i inkvizitore Melija i Pareda i njihovo prognañe Jevrejâ, a u bilešci koju je sam nadodao distihu u pohvalu Ivana III. kaže naprosto da je pod ovim kraljem otišao u progonstvo na zapovijed očinu.

Kako dakle da to objasnimo? Sve da su god. 1535. bili u životu kralj aragonski i kraljica kastilska, kako su oni mogli nauditi jednom Portugalcu nad kojim ne imahu vlasti? A kako je opet on mogao „ostaviti pod kraljem Ivanom svoj zavičaj?“ Gledajmo da li nam je moguće to razjasniti pomoću povjesti.

(Nastaviće se).

Dubrovnik.

S talijanskog preveo
N. M.

КЊИЖЕВНИ ПРЕГЛЕД.

1ñe, god. 1887-1902. Rikard Katalinić Jeretov. Treće izdañe.

Замислите човјека који је имао и има прилике да пропутује и упозна свијет од најмањих сеоцета до највеће пријестонице, човјека родољуба који трпи ради невоља своје домовине, човјека сјетне пјесничке душе из које му сваки утисак мами пјесму коју не може да у стиху изрази; спојте све то троје, космополиту, патриоту и пјесника, у једно, добили сте слику КATALINIĆA као писца пртица, ауктора »Иња«.

KATALINIĆ је претежито пјесник сјетне боли, не оне боли пуне очајног песимизма, него пјесник тихог милосрђа. Ово милосрђе има свој извор у том што пјесник не види у свијету ни доста правде ни доста среће, што не остаје без утјецаја на његову меку и њежну душу пуну доброте. И као такав гледа на свијет око себе и износи пороке покварених људи, описује страдање невољника, показује побједу неправике над правicom, гледа узајамну неискреност модернога друштва, жали јаднике презрене од својих ближњих, откриви нам надаље невјерност и краткотрајност љубави, грамзивост за новцем и добитком, те насилност и демонску страст, која несмиљено уништава много и много њежних и слабих бића. Све те

ствари он изражава у кратким и малим сличицама, у одсејчно насликаним контрастима, у јаким антитезама, елегичним и дискретним рефлексјама, каткад у алузијама и симболима. У свему томе, он тужи и жали. Каткад пак мјесто да жали, он шиба сатиром. Није то забавна сатира пуна хумора (којега ипак има на којој страници »Иња«), већ је то иронија и сарказам који је пјесник употребио да узалуд не просипа своје сузе.

Каталинић као писац цртица специјално хрватске патриотске нарави има мање симбола, а више рефлексја и више тенденције. Можда ће когод приговорити да износи врло обичне и ниске случајеве, те да ваљда у неким цртицама (као н. пр. у »Црвенкапићу«, који је хрватско дијете а иде у школу *Lega Nazionale*) има нешто страначкога. Али ко познаје љуту борбу између хрватског и талијанског елемента у Истри (одакле је Каталинић родом), одмах ће увидјети не само да тај приговор није оправдан, него ће и признати да су овакове цртице најискреније у »Ињу«.

Као свој и независан човјек, Каталинић мрзи данашње стање своје домовине. Знајући да ово својим земљацима не може јасно изразити, употребљава алегоричне ријечи. Карактеристична је у овом погледу сврха цртице »Лав«. Описујући заробљена лава, »краља Сахаре«, гдје плеше, наставља:

„... Ја не могах да даље гледам тог заробљеног лава. Сјетих се „другог лава поносног и силног, који је крв лио за кршћанство и слободу, те га прозваше: *antemurale christianitatis*. Тај лав, тај див заробљен плеше данас кривњом властитих синова уз свирку „*Wiener Walzera*“ и „*Czardaša*“, па ми се причинило ко да је томе лаву намијењен онај промични: танцај „медо!“

Каталинић, рефлектујући на нашу народну неслогу, враћа се својој тузи и меланхолији, као н. пр. у цртици „*Гаров*“ и „*Стјеје ханџар*“, гдје се бави завађеном браћом једнога нам рода. Тако исто сјетно рефлектује пјесник говорећи одродима свога рода, којих увијек има гдје су сукобљена два супротна народна елемента, па тако и у нас и у Истри. Иначе, када говори о роду своме у опће, видимо у њему свијесног патриоту и оптимисту, који се нада сигурној бољој будућности.

Као пјесник у прози, Каталинић је створио доста управо ноетичних и оригиналних прича. Има их три врсти. Или се служи начином баснословаца, стављајући животињама у уста

разне мисли и поуке; или персонификује неживу ствар, те је заодјене у пјесничко рухо, или ствара приче чисто поетичне без икакве друге примјесе. Има их у „Ињу“ доста: „Мајчин цијелов“, „Радост и туга“, „Суморна лађа“, „Ловор“, „Срећа“, „Небески дар“, „Дивља ружа“, „Абелов запис“, „Крјепост“ и друге од којих нам простор не допушта да коју цитујемо.

Преказасмо Каталинића као човјека пуна милосрђа према човјечанству уопће, као писца патриотске тенденције, као пјесника у прози: сада изведимо опћи суд о њему.

Као и у својим другим дјелима, тако и у „Ињу“, које је ради интересантне разноликости и лагахног стила постало преступачно и најширим круговима, Каталинић ради каткада на брзу руку, импресионистички, од часа до часа. Да је Каталинић гдјегод помњивије пазио и бирао што мање познате предмете те настојао да буде оригиналнији и свјежији у садржају; да је на којем мјесту употребио снажнији израз; да је каткад избјегавао реторично уљепшавање и конвенционалне фразе; напokon да је у писању цртица био што више штедљив и што рјеђе их писао — његово добро „Иње“ било би тање, али боље. Велики Тургењев, ненакрививи зачетник тако званих „пјесама у прози“, није написао ни трећину колико Каталинић.

Криво би ипак схватио овај приговор ко би га хтио примијенити на читаву књигу, јер је Каталинић створио доста цртица посве својих и оригиналних. Каталинић је гдјегод заборадио знамениту Пушкинову опомену: Пјесниче, прама себи буди најстрожи судач!

Дубровник.

Арсен Венцелидес.

ОСЈЕНЕ I ПРИКАЗИ.

Приче Milana Budisavljevića, sveska II. „Bijedni ljudi“. Mala Biblioteka br. 26 i 27. Mostar 1902.

Milan Budisavljević voli da opisuje život s njegove slabe strane. Vesele, uživanje, sreća, bogatstvo, sve to prolazi pred njegovim očima neopaženo! Nega kao da se ne tiče sreća i zado-

volstvo. On gleda život onijeh nevolnijeh selaka, njihove nesreće duboko osjeća njegovo srce; on voli te *bijedne lude* i iznosi nam njihove karaktere.

U knizi, čiji naslov gore ispisasmo, ima sedam — kako ih on zove — priča, a bilo bi tačnije slikâ.

Prva je *Nas Uglenar*. Stari je uglenar u velikoj nevoji. Imao je svoje unuče, lijepu Smiljanu, koja pobježe u grad sa svojim mladim, ostavivši stara, samohrana starca. Starčeva se srea duboko kosnu Smiljanina nepromišlenost.

Ovdje je veoma lijepo istaknut onaj psihički momenat, gdje se ljubav, neograničena starčeva ljubav prama svojoj Smiljani s jedne strane, a s druge pošteće i strah božji bore u starčevoj duši! Ko pobjeđuje? Moral i pošteće. Stari uglenar neće više da čuje za Smiljanu. Ovo je prava slika starca ugljenara, koga nam Budisavljević uprav majstorski iznosi. Mi baš kao da gledamo starca i njegove sijede vlasi, staračka pogrbljena leđa s izderanim prslukom, pa one zamusane ruke s podera-nim rukavima; njegovo je srce gola, divlja pustiña. Osobito je važan čas kad starac uglenar, iza teške borbe, oprašta Smiljani. Ovo vam je duša njegova. Milost, moral, strah božji i pošteće, to su one vrline starčeve koje i najnežnije osjećaje srea i roditeljske ljubavi prekidaju. Smiljana je umrla u karlovačkoj bolnici „neljepom smrću“. Na koncu, onaj filozofski usklik: „Starče ti bezbrižno spiš!“ kviri mnogo ovu inače lijepu priču.

U priči *Monsieur Leseps* pisac nam se prekažuje u pravoj slici. I u prirodi on slika samo sumorne momente. Kao lude tako i prirodu, prikazuje nam u istoj svjetlosti. On nikad ne vidi vedra neba, lepote prirodne nega se i ne tiču. Ovakijem načinom opisivanja prirode ističe se Budisavljević s potpunim uspjehom.

Glavni junak ove priče jest naravno *Monsieur Leseps*. Ko je taj Ličanin sa širokim bijelim čakširama, ne baš moderna kroja, sa šubarom a francuskim imenom? To vam je lički selak, koji se probija po daleku svijetu da steče parče nasušnog hleba i da prehrani sebe, svoju ženu i dijete. Nega sreća nanese čak do sueckog kanala. Kako on uvijek spomiñaše Lesepsa koji je gradnu preuzeo, to ga njegovi selaci tim imenom i prozvaše. Zaradi nešto i povrati se na svoje ognjište, ali mu

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

žena odbježe u drugo selo, dijete umre. Pomiri se sa svojom sudbinom i stade da radi samac. Nagovarañem općine pomiri se sa ženom, koja ga pokrade i htjede da uteče. Njemu se smrče i kidisa nožem na ñu. Sud ga osudi na robiju, iz koje izade slab i iznuren. Lički Lesepe je „nesrećne ruke“ kao i ñegov francuski imeñak. Razloženja ñegova o shvatañu dužnosti i života, na svom su mjestu. On je također i nešto naučio. Zna četiri jezika; bio je „u svijetu“. Nije on onaj palanački ili selački tip, koji se vrati iz svijeta u uskim pantalonima, sa zlatnim sahatom, debelom zlatnom verigom, pun prstenova, kakovih svaki dan sretamo. Ne, Lesepe je dobar, savjestan radnik i pametan čovjek.

Budisavljević voli da slika poroke i mahne, i to ñegovo slikañe je veoma vjerno i istinito a prožeto tendencijom moralnom. U ovoj priči on opisuje još i pijanstvo, terevenku, i to među ženama. Selanke se jedna drugoj tuže kako im muževi malo šalu iz Amerike: „Jedva, drugo moja, skucaš za ovu kaplicu, da održiš ovo malo još života.“ Tako opisuje on. Ili opisuje lijepu i mladu selakiñu koja se srušila pijana. „Crna joj se kosa rasplela i razbašurila. Mahala je rukom, udarala se po razdrñanim prsima i dozivala (onako izvan sebe) pojedine kirijaše i pisara. Od nekud doletio lijep i punačak mališan od nekijeh četir-pet godina, stao joj čelo glave, plakao i dozivao iz svega glasa: majko, o majko!“ Crna slika, koju ne volimo nikako.

U priči *Kirijaš Kalinić* opisuje nam pisac živo jedno kirijaša, veoma dobra srca. Bila je zima, vijala je gusta snježana mećava. Na putu srete jedno siroto djevojče, u pola smrznuto i odrpano. To je jedna sirotica koja ide kući. Kaliniću se ražali i primi je do sebe u kola. „Vjetar povija poderanom sukñicom oko ñe i okrajkom mokra joj rupca udari u lice.“ Kirijaš dobra srca prikrije je dobro. Mi već čekamo nesreću. I eto je, kola okrenu niza stranu u strminu, prečag popusti. Vi-deći se u pogibli Kalinić, da spasi dijete, baci ga iz kola; ono zavrišta ali ostade u životu. Kalinića kola pregaze.

Priča *Suze*, to vam je opis jednoga selaka koji ne voli svoju poštenu i lijepu ženu jer je bez djece. On se daje na bećarski život. Omrzje mu i kuća i žena. Dok mu jednog dana

žena ne prišapta: „Bog se smilovao!“ Ove su riječi učinile silno djeystvo na dušu Jankovu. On se promijeni sav, zavoli svoju Milicu. „U to sunce izgrija, a iz jednog oblaka prosipi sitna kišica; blistaju se sitne kaplice na sjaju sunčanom, kao ono biser na carskoj nevjesti. Kažu da je to časak sreće u životu ljudskom!“ Ovako završuje doista veoma krasna pjesma prirodi. Ova je priča iz života obična stvar, ali koja je majstorski izrađena.

Priče bez natpisa su jedna komično-žalosna priča. Siromašak selak Raćo hoće da krsti prvo muško dijete, ali ne može da nađe kuma. Na koncu se namjери jedan stranac i pridržа dijete na krstu, davši mu ime Kornelij. Ali evo belaja! Raćo zaboravio ime djetetu i cijelim putem ne može da ga se sjeti. Povede dijete kući na saonicima, metnuvši ga u kolijevku. Misli i predomišlja se Raćo, kako ono bješe djetetu ime, broji sve svece u kalendaru, pa sve badava. Ko će od bruke i sramote da dođe u selo i pred strinu Đuku, kako da ga zovne po imenu? Da nu zapita? — To ne smije, ali će on da se posluži prijevarom. Ako i ona bude zaboravila? Naopako po n. Udara bijesno po koňma, saonice lete, ali imena nikako da se sjeti. Ni Đuka ne zna imena, zna samo da mu dadoše kumovljevo ime, i ništa više. Raću se smrači pred očima. On htjede da pogleda dijete, ali kolijevke nema! Raćo da poludi. Nađe dijete smrznuto, ukočeno. „Učini mu se kao da je neko više biće prošlo tuda i zgazilo ga, baš kao i ljudska noga što gazi sitne mrave, i osjećajući kako je malen prama tom biću, klonu još dublje glavom...“ U ovoj je priči fino i niansovano izveden prijelaz iz komičnosti u žalost. Pisac je veoma dobro spojio smijeh i suze u jednu harmoniju, tužnu elegiju propale sreće.

Priča *Gdje si Gospode* počinje divnim opisom budnega dana. — Mi smo malo gdje naišli na onakav opis prirode. Po najgorem zimskom vremenu, jedno siročče putuje da se prehrani. To siročče od osam godina ide tetki Marti, da ga ona hrani, jer negova udova mati ne može da ga prehrani.

Na jedinstveni je način opisana borba ovog siročeta proti sili vremena i mećavi. „Dijete se svojim slabim nogama jedva promiče naprijed; nad ním se ori divlja pjesma snijega i bure, a kroz klance i gudure razlijegaše se duboko hujaње kao pjesma samrtna, prekinuto bijesnim zviždaњem. Siročče klonu.“

Zatim se opisuje kako dva vojnika koji idahu kući da proslave badnje veče, naiđu na siročje, povrate mu u pola smrznutom život, dovedu u grad i traže mu skloništa. Zakucaju na vratima siromaške kuće, i siromasi prime dijete. „Gdje si Gospode!“ uzdišu jednako vojnici cijelijem putem: „Ovdje je Gospod“ uzviknu oni kad se siromaška kuća milostiva pokaže.

Ovo je najljepša priča Budisavljevića. Tu se on uzdiže do visoke, čiste, evanđeoske ljubavi i ulijeva nadu. Jakim potezima iznosi kontrast između bogatih i siromašnih, i slika ljubav i djecu.

Posljednja je priča *U Žiginu Klancu*. U njoj se opisuje stara pjesma svekrve i nevjeste, koju ova posljednja progoni i tjera iz kuće. Predmet star, ali je ovdje veoma dobro obrađen.

Budisavljević je jak pripovjedački talenat, koji nam pre-kazuje nama prilično nepoznat život, to je život „*bijednih ljudi*“. On ih osobito voli. Karakteri i tipovi vrlo su dobro ocrtani. Samo što se čini da Budisavljević u pričađu katkad gleda na natpis *bijedni*, što uvijek nije dobro, jer se tako krñi cjelina a efekat gubi jačinu. To se lako daje zapaziti. Jedinstvo cjeline izgubi mjestimice iz vida u opisivađu kojeg prizora koji on voli. U načinu izlagađa on je pristaša ruske realističke škole, osobito mladijih pisaca, čiji se utjecaj daje lako opaziti. Njegov će kraj dobiti u njemu bez sumnje svoda Matavuša, Srećca i Janka, jer on ima sve potrebite darove za to. On je mlad još, a srpska literatura može s potpunim pravom da u nj polaže velike nade.

Dubrovník.

Stijepo Kobasica.

B I L E Š K E.

KNIŽEVNOST.

U ovom broju počinemo u prijevodu donositi solidno izrađen i lijepo napisan a kratak talijanski sastav Tome Kerse *O životu i djelima Didaka Pira* (Della vita e degli scritti di Didaco Pirro, 1826) čije je nekolike pjesme, prije kratkog vremena, izdala Srpska Dubrovačka Štamparija kao II. svesku Srpske Dubrovačke Biblioteke. Toma Kersa, jedan od onih učeniĥ Dubrovčana koji su početkom prošloga vijeka održavali kniževnu aktivnost u Dubrovniku, i pisac dvaju kratkih takođe talijanskih sastava, sličnih po-

menutom, a pod naslovima „O životu i djelima Đorđa Ferića“ (Della vita e delle opere di Mons. Giorgio Ferrich, 1824) i „O slavnim Toskancima koji su u razna vremena bili u Dubrovniku“ (Degli illustri Toscani stati in diversi tempi a Ragusa, 1828), napisao je do sad najbolju i najpotpuniju biografiju i ocjenu djela našega latinskog pjesnika, i mi smatramo da ćemo najbolje učiniti ako, mjesto svakog prikaza Pirovih djela, donesemo u svomu listu ovaj interesantni sastav Kersin, koji preporučujemo stručnije obrazovanim čitaocima. Latinske pjesme koje se u sastavu navode, izostavili smo.

* *

Naše članke *Dvostota obljetnica osnovača grada Petrograda* od S. D. O., i *Književno odjeljenje na zemaljskoj izložbi u Srbiji* od Viatora preštampali su iz „Srda“ izvjesni listovi na strani. Prvi je preštampan u „Slavenskoj Misli“ a drugi u „Beogradskim Novinama“.

* *

Svadbeni i pogrebni običaji na selu u gornjoj Hercegovini od Tome Bratića. — Sjem Vukovih bilježaka, u nas je malo, veoma malo spisa o svadbenim običajima; o pogrebnim, uopšte nimalo. Tek u potonje doba izadoše na vidjelo krasni prilozi L. Grdića-Bjelokosića, A. I. Carića, I. Klarića i dr. A bosansko-hercegovački običaji još su primamljivi, i ako su poslije okupacije izgubili mnogo štošta od svoga primitivnoga sjaja i značajnosti, valja da radi zaziraña i zajedljivih poruga kulturtragera. U ovoj knjižici, učevni pisac g. Bratić opisuje običaje iz gornje Hercegovine, biva kotara: Nevesinja, Gackog i Bileće. U dijelu „svadbeni običaji“ krasni su opisi zagledaña i prošnje, ugovora i svadbe, prinosa i pojevačine, odbjeglice i otmine, pohoda i prvotoča, gataña i namirivaña bračnih nesuglasica, a divno je i ono nekoliko pjesama i pripjevaka. I nas, na garištu obamrle slave, ti običaji sila interesuju, jer u nima nalazimo veliku sličnost s običajima naših seljaka. Nije uzalud ono češće pomiñañe naših hroničara: „Dode dosta naroda u Dubrovnik sa svojim imañem, iz Bosne“ (vense assai gente in Ragusa con suo auere de parte de Bosna) iz onog vremena, kad su posljedni pasovi solinskih i epidavarskih dosejenika, romanske krvi, otvarali kapije svojih dvorova Srbima današnje Herceg-Bosne. Pa to su spomeni predašnje obilatosti u onim niskim, čadavim potlehušicama, „bijelim dvorovima“ naše pjesme, gdje je narod stvarao sitne epe, vrijedne da stanu poredom uz Homerove epopeje. U nastajnim vremenima, kad rad naše začmale omladine ne bude sve i svja potpis s prikropom „stud. phil.“ jali „stud. iur.“: kad se epitet „akademski“ ne bude isticao samo u salonskim zborovima, na igrankama i u zdravicama, što samo za čas oduševljuju: no kad naša omladina, raskrstivši se sa zazirañem od prostog naroda, pođe tragom Vukovih učenika, možda će kogod od amo uporediti te običaje s našim. Resultat uporede, bez sumñe, pokazaće narodñe jedinstvo, koje sve preprijeke ne mogoše zbrisati.

P. K.

* *

Rječnici. Izišla je i druga sveska „Francusko-srpskog Rječnika“ Nastasa Petrovića, u preradi Bogdana Popovića, profesora V. Škole u Biogradu. Time je završena ova vrlo potrebna ručna kniga koju preporučujemo sva-

kome koji izučava lijepi i korisni francuski jezik. Obje sveske staju 12 franaka. — Miloš Anđelković, prof. u Jagodini (Srbija), izradio je poveći *Rječnik rusko-srpski*. Cijena 10 franaka. I ovaj rječnik preporučujemo onima što žele učiti ruski, koji jezik svaki Srbin bez pò muke za kratko vrijeme može izučiti.

* *

U posljednoj redovnoj glavnoj skupštini Matice Hrvatske, 26. jula ove godine, izvijestio je tajnik Dr. Ante Radić između ostalog i o radnima koje su u rukopisu stigle na Matičin Odbor. Među raznim naslovima vidimo i roman „*Danijele Cortis*“ od Antonija Fogazzaro, u prijevodu popa Marka Vežića, koji je i prije objelodanivao po hrvatskim listovima u prijevodu kraće Fogazzarove pripovijesti.

* *

Xeres de la Maraja u nemačkom prijevodu. — U 15-om broju nemačkog polumjesečnika „Aus fremden Zungen“ izišle su u krasnom prijevodu g.đe Villy Vukelić četiri pjesme elegantnoga hrvatskoga pjesnika *Milana Begovića*, poznatog pod imenom „Xeres de la Maraja“, auktora fine zbirke „*Kniiga Boccadoro*“. Iz ove kniige su izvadene te četiri pjesme. Jedna je „U poljima“, najduža pjesma u kniizi, a ostale su tri iz cikla „*Mistični Soneti*“. Prijevod je tako krasan i tačan da izgleda originò.

* *

Lav XIII. kao latinski pjesnik. „Srpski Književni Glasnik“ pod gornjim naslovom donosi u biješcima ovo: „Povodom smrti Lava XIII govorilo se o ñemu sa svake tačke gledišta, pa kao i pjesniku, i to latinskom. Lav XIII bio je sa nemačkim istorikom Teodorom Momzenom ÷ovjek koji je najbolje znao latinski, i u isto doba to je bio posljedni pjesnik latinski. Još kao svećenik, pod imenom Joakim Pecci, izabrao je sebi pjesničko ime Neandro Eracleo — ime brodara i poluboga, koji treba da vodi borbu Svetoga Petra i predstavja svoga boga na zemji; tražio je inspiracije, kao i humanisti, iz doba obnove, više u klasičnoj starini no u hrišćanskim uspomenuma. Najveća mahna papinih pjesama je što su hladne kao ploče na grobovima. On je pisao stihove sve do same smrti, i posljednja djela su mu u isti mah i najlepša. Posljedne ñegovo pjesničko djelo odiše mirnoćom klasičnih mudraca, jednoga ÷ovjeka koji se oslobodio svih predrasuda, a ipak ostao vjerran ličnosti Hristovoj.“

* *

Nove kniige:

= Zbornik za istoriju, jezik i književnost srpskoga naroda. I. odjeljenje. Kniiga II. Stari srpski zapisi i natpisi. Skupio ih i sredio Ľub. Stojanović. Kniiga II. Biograd. Državna Štamparija 1903. Cijena 6 dinara. 8°. Str. 482.

= Katalog Narodne Biblioteke u Biogradu. IV. Rukopisi i štampane kniige. Sastavio Ľub. Stojanović. Biograd. Državna Štamparija. 1903. Cijena 7 dinara. 8°. Strana 445.

= Naši pomorci. I. Mali. Napisao B. Đ. Pomorac. Biograd. Štamparija P. Ćurčića. 1903. Izdaje Kolarčeva fonda (100.ta sveska). 8°. Str. 150

= Kaluder. Spjev M. Milanovića. Sarajevo (R. Savić). 1903. Cijena 50 pot. 16°. Strana 77.

= Ašiklije. Pjesme Osmana A. Dikića. Mostar. Srpska Štamparija Radovića. 1903. Cijena 1. kruna.

L I C A.

16. ovog mjeseca navršio je g. *Marko Car* 25 godina svoga književnog rada. Počevši svoju literarnu karijeru u „Slovincu“ 1878. godine prijevodom Dumasove „Gospode s kamelijama“, on je, dok su mnogi njegovi drugovi postali odmah s prestankom ovog preteče našega lista, aktivno nastavio raditi na književnom poju, i za ovih dvadeset i pet godina napisao oveći broj članaka i knjiga. Njegovi putopisi „Venecija“ i „U Latinima“ kao i pripovijetke „Š Mora i Primorja“ koje je zajedno s g. Josipom Bersom radio i izdao, uvijek su interesantne knjige, u kojima se lakim, prijatnim i književnim stilom govori o predmetima što zanimaju misaone ljude i ljubitelje umjetnosti. Njegovi literarni eseji koje je za ovu ili onu priliku pisao pa docnije, po ugledu na francuske i druge pisce, s puno prava sabrao u dvije knjige daviši im lijepi naslov „Moje Simpatije“, više će mu vrijediti nego pomenuti putopisi i pripovijetke. U njima on, negdje potpunije i iscrpnije, negdje pak lakše i ovlašnije, pregleda i analizuje rad ili slika književne portrete Njegoša i Matavuja, Carducci-a i A. Dumas-a sina, Castelara i drugih književnika naših i stranih; a sve to čini na način zabavan i interesantan, i u stilu u kojem se osjeća dobar utjecaj modernih svjetskih uzora. Ako možda u kritici nije mogao da pretekne izvjesne kritičare, koji su se u našoj književnosti poslije njega pojavili, ipak je gosp. Car duže vremena bio jedan od najboljih literarnih kritičara naših, a to nije mala zasluga, naročito pri slabim književnim prilikama u našoj pokrajini.

„Brankovo Kolo“ mu je, povodom ove dvadesetpetogodišnjice, s razlogom posvetilo uvodni članak kao svom starom i vrlo aktivnom saradniku. „Srd“ od svoje strane takode čestita gosp. Caru ovaj književni jubilej.

DRUŠTVA I USTANOVE.

Biblioteke. U Kotoru, 20. o. m., u ime pedesete obljetnice Brankove smrti, održali su Srbi lijepu svečanost u čast srpskoga pjesnika. Tom prilikom oni su odlučili osnovati srpsku biblioteku kojom će se moći besplatno služiti svi Srbi u tom gradu. Kad se pomisli kako je u ovim stranama često puta teško doći do srpske knjige a kako osjetnim potrebama odgovaraju javne biblioteke, to se ovaj korak Srba Kotorana može samo s hvalom pomenuti. Želeti je samo da i drugi, ma i mañi, gradovi na Primorju za ovim primjerom pođu i ovo isto učine.

U Zemunu, srpska omladina, u isti dan kad i Srbi Kotorani, odlučila je osnovati javnu srpsku biblioteku.

24. o. m. davalo se u K. S. Narodnom Pozorištu u Biogradu *Ćorovićevo veče*, i tom su se prilikom igrala tri nova komada njegova: „Stana Rankovićeva“, „On“ i „Vladika u Poljicama“, sva tri u jednom činu.